

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ALTERNATIVNÍ TRESTY A PROBAČNÍ
A MEDIAČNÍ SLUŽBA**

Autor práce: prap. Sabina Valášková, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: plk. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolf

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2025

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Sabina Valášková, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Alternativní tresty a probační a mediační služba

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Alternative Sentences and Probation and Mediation Service

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

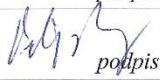
Vedoucí bakalářské práce: plk. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolf

Datum zadání bakalářské práce: prosinec, 2024

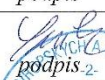
Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem bakalářské práce je zhodnotit systém alternativních trestů v České republice, jejich aplikaci a efektivitu, se zvláštním důrazem na činnost Probační a mediační služby Kroměříž.

Vedlejším cílem je zmapovat legislativní rámec a vývoj alternativních trestů v českém právním systému. Druhým vedlejším cílem je posoudit dopad alternativních trestů na recidivu a resocializaci pachatelů. Třetím vedlejším cílem je posoudit konkrétní úlohu a činnost Probační a mediační služby při implementaci alternativních trestů a navrhnout možná opatření ke zlepšení efektivity a dostupnosti alternativních trestů.

Student: Sabina Valášková DiS.	13. 12. 2024 datum	 podpis
Vedoucí práce: plk. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolf	13. 12. 2024 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	20. 1. 2025 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	21. 1. 2025 datum	 podpis 2.
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	27. 1. 2025 datum	 podpis



Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí(mu) bakalářské práce plk. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolfovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

VALÁŠKOVÁ, Sabina. *Alternativní tresty a probační a mediační služba: bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2025. 53 s. Vedoucí bakalářské práce: plk. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolf.

Klíčová slova: *alternativní tresty, probační a mediační služba, restorativní justice, domácí vězení, obecně prospěšné práce.*

Práce **řeší** problematiku alternativních trestů v českém trestním právu a jejich využití v soudní praxi. **Pojednává** o vývoji restorativní justice a její roli v trestní politice. **Analyzuje** efektivitu jednotlivých alternativních trestů, zejména trestu domácího vězení a obecně prospěšných prací. **Shrnuje** legislativní rámec a současnou praxi v oblasti probační a mediační služby. **Zkoumá** možnosti dalšího rozvoje alternativních trestů a jejich přínosy pro systém trestní justice v České republice.

ABSTRACT

VALÁŠKOVÁ, Sabina. *Alternative Sentences and the Probation and Mediation Service: Bachelor's Thesis.* České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2025. 53 pages. Supervisor: Col. Ing. Mgr. Bc. Ondřej Rudolf.

Key words: *alternative sentences, probation and mediation service, restorative justice, house arrest, community service.*

This thesis **addresses** the issue of alternative sentences in Czech criminal law and their application in judicial practice. It **discusses** the development of restorative justice and its role in criminal policy. It **analyzes** the effectiveness of specific alternative sentences, particularly house arrest and community service. It **summarizes** the legislative framework and current practices in the field of probation and mediation services. Finally, it **examines** the potential for further development of alternative sentencing and its benefits for the Czech criminal justice system.

OBSAH

ÚVOD	7
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	9
1.1 CÍL PRÁCE.....	9
1.2 METODIKA PRÁCE	9
1.2.1 Charakteristika objektu zkoumání.....	9
1.2.2 Pracovní postupy a způsob získávání informací	9
1.2.3 Použité metody vyhodnocení a interpretace výsledků.....	9
1.2.4 Statistické metody	10
2 TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 TRESTÁNÍ OSOB.....	11
2.1.1 Retributivní justice	11
2.1.2 Restorativní justice	15
2.2 TRESTY V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU	16
2.2.1 Druhy trestů.....	17
2.2.2 Odnětí svobody.....	17
2.2.3 Domácí vězení.....	18
2.2.4 Obecně prospěšné práce.....	20
2.2.5 Propadnutí majetku.....	21
2.2.6 Peněžitý trest	21
2.2.7 Propadnutí věci.....	22
2.2.8 Zákaz činnosti	22
2.2.9 Zákaz držení a chovu zvířat	22
2.2.10 Zákaz pobytu.....	23
2.2.11 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	23
2.2.12 Ztráta čestných titulů a vyznamenání	23
2.2.13 Ztráta vojenské hodnosti.....	24
2.2.14 Vyhoštění	24
2.2.15 Alternativní tresty.....	24
2.3 VYHODNOCENÍ EFEKTIVITY ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	25
2.4 DOPADY ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ NA PACHATELE A OBĚTI (PSYCHOLOGICKÝ A SOCIÁLNÍ POHLED).....	28
2.4.1 Dopady na pachatele.....	28
2.4.2 Dopady na oběť	28
2.4.3 Sociální aspekt.....	29
2.5 PLÁNOVANÁ NOVELA TRESTNÍHO ZÁKONÍKU.....	29
2.5.1 Nové tresty v trestním zákoníku.....	29
2.5.2 Zavedení principu restorativní justice	30
2.6 DOPADY PLÁNOVANÉ NOVELY TRESTNÍHO ZÁKONÍKU V PRAXI	30
2.6.1 Dopady na soudní praxi	31
2.6.2 Dopady na pachatele.....	31
2.6.3 Dopady na oběti trestné činnosti	31
2.7 ALTERNATIVNÍ TRESTY A SPECIFICKÉ SKUPINY PACHATELŮ.....	32
2.7.1 Mladiství pachatelé.....	32
2.7.2 Ženy jako pachatelky	32

2.7.3	Osoby se závislostí	33
2.7.4	Dopady na Probační a mediační službu.....	33
2.8	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	33
2.8.1	Činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu domácího vězení.....	34
2.8.2	Elektronická kontrola odsouzených.....	36
3	PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
3.1	VYUŽITÍ JEDNOTLIVÝCH ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ A MEDIACE.....	38
3.1.1	Metody získání dat.....	38
3.1.2	Stanovení základních tezí	39
3.2	ROZHOVOR	40
3.2.1	Vyhodnocení rozhovoru.....	40
3.2.2	Vyhodnocení tezí stanovených před rozhovorem	44
3.3	KOMPARATIVNÍ ANALÝZA VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ VE VYBRANÝCH REGIONECH	45
3.3.1	Doporučení pro praxi.....	46
	ZÁVĚR	48
	SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Prakticky od nepaměti je lidská společnost sužována činy, které narušují společenské soužití, majetkové hodnoty, ubližují na zdraví nebo jinak vykazují společensky škodlivé jevy. V naprosté většině se dá hovořit o krádežích, či ublížení na zdraví, které lidstvo provázejí takřka od samotného vzniku různých druhů trestů, které společnost ukládala za škodlivé jednání, a tím se společnost snažila takové jednání omezit a vymýtit, což však, jak už víme, není možné. Člověku, který takové jednání provádí, hrozí trest minimální nebo například useknutí ruky, jako tomu je v méně vyspělých civilizacích, kde se na lidská práva příliš nehledí.

Na trest jako takový se dá pohlížet více způsoby. Jeden si žádá co největší odplatu za takové jednání, aby bylo učiněno zadost poškozenému. Druhý však hledí na pachatele jako na osobu, která si zaslouží nápravu a své opětovné zařazení do společnosti. Takový druh trestání se nazývá restorativní a z tohoto pohledu na danou věc vycházejí i alternativní tresty, kterými se chci zabývat a více se o nich dozvědět. V současném právním systému České republiky jsou zakotveny alternativní tresty zakotveny. Říká se jim tak proto, že jsou alternací k běžným trestům odnětí svobody nepodmíněně a mají za úkol dát pachateli šanci k nápravě mimo nápravné zařízení, ponechat ho na svobodě, pouze ho metodicky vést k tomu, aby trestnou činnost dále nepáchal a mohl pokračovat v řádném způsobu života, aby jeho život nebyl narušen výkonem trestu a nemusel se pracně zařazovat zpět do fungující společnosti a zápasit s obtížemi s tím spojenými.

V úvodu se práce zabývá směry a způsoby trestání a jejich jednotlivými náhledy na danou věc, a to na náležitém potrestání pachatele za spáchání trestného činu nebo jevů nevhodných pro společnost. V další části se zabývá vznikem alternativních trestů v České republice. Následně vyjmenovává tresty zakotvené v právním systému České republiky, specifikuje jednotlivé tresty, které umožňuje tento systém, vyjmenovává alternativní tresty a uvádí, proč je tento trest označován za alternativní. Rozebírá důvod vzniku těchto trestů, jakožto alternaci za trest odnětí svobody nepodmíněně. Blíže specifikuje nejznámější tresty, které zařazujeme pod pojmem alternativní, a to trest obecně prospěšných prací, který je v současné době hojně využíván pro prvopachatele a osoby, u kterých je velký předpoklad jejich nápravy. Dále zmiňuje trest domácího vězení, který je sice využíván, ale dle mého názoru není v současnosti využíván natolik, jak by si zasloužil. Mohl by pomoci přeplněným věznicím, které samo o sobě je nákladným procesem. Tento trest by mohl ušetřit

nemalé prostředky pro státnímu rozpočtu. V další části se práce zabývá činností Probační a mediační služby, která je garantem a subjektem dohledu nad výkonem takových trestů. Probační a mediační služba jako taková podává stanoviska k možnostem využití těchto trestů, a proto nemůže být v mé práci opomenuta.

Významnou součástí práce je rovněž analýza fungování Probační a mediační služby v Kroměříži, která slouží jako případová studie praktické aplikace alternativních trestů. Práce zkoumá, jakým způsobem jsou tresty udělovány, jak je zajištěn dohled nad jejich výkonem, a zda existuje prostor pro jejich širší využívání. Dále se zabývá otázkou, zda je možné nad alternativními tresty vykonávat efektivní dohled tak, aby nedošlo k oslabení jejich výchovné a preventivní funkce.

Zvolená tematika má vysokou společenskou i odbornou relevanci. V kontextu přetrvávající přeplněnosti věznic, rostoucích nákladů na výkon trestů odnětí svobody a zvyšujících se požadavků na efektivní trestní politiku se jeví alternativní tresty jako racionální, humánní a ekonomicky udržitelná cesta, která má potenciál nejen trestat, ale především napravovat a předcházet opakovanému páchání trestné činnosti.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Tato kapitola se zaměřuje na stanovení hlavního cíle práce a popis použitých metod výzkumu.

1.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je analyzovat a zhodnotit využití alternativních trestů v českém trestním právu se zaměřením na činnost Probační a mediační služby. Práce se snaží objasnit přínosy a nedostatky restorativní justice v trestní politice České republiky a identifikovat možnosti jejího dalšího rozvoje.

1.2 Metodika práce

1.2.1 Charakteristika objektu zkoumání

Práce se zaměřuje na systém alternativních trestů v České republice, jejich aplikaci v soudní praxi a roli Probační a mediační služby při jejich výkonu. Zvláštní pozornost je věnována domácímu vězení, obecně prospěšným pracím a mediaci mezi pachatelem a obětí trestného činu.

1.2.2 Pracovní postupy a způsob získávání informací

Práce je založena na kombinaci teoretického a empirického výzkumu. Mezi hlavní metody získávání informací patří:

Studium odborné literatury, zákonů a judikatury vztahující se k alternativním trestům a Probační a mediační službě.

Analýza oficiálních statistik Probační a mediační služby a Ministerstva spravedlnosti ČR.

Výzkumné rozhovory s odborníky z oblasti trestní justice a pracovníky Probační a mediační služby.

1.2.3 Použité metody vyhodnocení a interpretace výsledků

Kvalitativní analýza – rozhovory s odborníky a analýza legislativy slouží k lepšímu pochopení procesů a výzev spojených s aplikací alternativních trestů.

Kvantitativní analýza – analýza dostupných statistických dat poskytne přehled o frekvenci ukládání jednotlivých druhů alternativních trestů a jejich efektivitě.

Srovnávací metoda – bude použita ke srovnání českého přístupu k restorativní justici s přístupy v jiných zemích.

1.2.4 Statistické metody

Pro vyhodnocení získaných dat budou využity základní statistické metody, zejména deskriptivní statistika. Údaje o frekvenci a efektivitě alternativních trestů budou analyzovány pomocí tabulek a grafů.

Výsledky tohoto výzkumu poskytnou ucelený pohled na současný stav a výzvy spojené s alternativními tresty v České republice a přispějí k odborné diskusi o jejich dalším vývoji.

2 Teoretická část

2.1 Trestání osob

Úvodní kapitola pojednává o jednotlivých náhledech na trestání osob, jež páchají společensky škodlivé jednání, které jednotlivé právní systémy považují za nežádoucí, a tedy za protiprávní, snaží se je ve společnosti minimalizovat, aby dále nenarušovaly soužití a právní nároky na ochranu majetkových a dalších hodnot, svobody a zdraví. Jednou z forem náhledu na tuto právní ochranu je restorativní forma trestání osob a druhou formou je retributivní forma trestání osob.

2.1.1 Retributivní justice

Z historie víme, že pohled na společensky vhodný trest pro pachatele protiprávního jednání se liší místem jeho spáchání, a to z pohledu kulturních zvyklostí jednotlivých kultur. Také se může odlišovat dobou jeho spáchání a jeho závažností. Časem se v lidské společnosti jednotlivé tresty vyvíjely, některé zanikly a některé se dochovaly. Z počátečního trestu odplaty, který v dnešní době známe pod pojmem „oko za oko, zub za zub“, což je dodnes určitými kulturami praktikováno dodnes, jsme se vyvinuli a nahlížíme na pachatele protiprávních skutků odlišně. Takový trest byl formou odplaty pro osobu, jež takový čin spáchala. Vývojem a vznikem osad, uskupení, kultur až po jednotlivé státy, ať již se v dnešní době nazývají království, či republika, jsme se dostali k tomu, že stát jako takový má zájem protiprávní skutky trestat. Za tímto účelem vznikaly nové právní normy, které pro občany byly závazné a stanovovaly jim vzorec chování, který musel být dodržován. Následně se tak vyvinuly první zákony. Těmito zákony byl v první fázi spíše chráněn stát, popřípadě církev. Postupem času se normy rozšiřovaly a z ochrany státu a církve se dostalo i ochrany běžné populaci. Stát se tak zapojoval do rozkolu mezi pachatelem a jeho obětí, a to z pohledu svrchovaného a mocenského postavení. Stát jako takový přebíral možnosti utvářet jednotlivé právní normy a dále je vymáhat. Neochvějné postavení však stále spadá na stát, kdy za oběť je považován stát a společnost

jako taková“.¹ Oběť byla spíše v pasivním postavení a do výkonu samotné spravedlnosti se zahrnuje pouze v minimální míře, a to v souvislosti s nárokem na škodu. V souvislosti s retributivní justicí je v rozkolu tedy pachatel a stát, jelikož dle tohoto pohledu na věc vzniká rozkol mezi pachatelem protiprávního činu a obětí, kdy touto obětí je spíše stát, kterému ze strany pachatele dochází k narušení státního uspořádání a pořádku.

Retributivní pojetí, které je považováno za konzervativní způsob justice, je spíše zastoupeno trestem odnětí svobody. Takový druh trestu se však ukazuje čím dál častěji jako nákladnější způsob trestu, a to vzhledem ke způsobu jeho vykonávání. Kapacity věznic se jeví nedostatečné a míra nápravy pachatele je také nízká, naopak páchání trestné činnosti je čím dál častější.² Odnětí svobody pachatele s sebou nese další řadu negativních vlivů, jako je vliv vězeňského prostředí na osobu odsouzeného, kdy dochází k přerušení jeho vazeb na sociální prostředí, ukončení pracovního nebo obdobného poměru a rodinných vazeb a v neposlední řadě ztížení jeho opětovného zařazení do pracovního procesu a běžného způsobu života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Dle volně dostupných statistik Vězeňské služby České republiky za léta 2010 – 2020 o počtu uvězněných osob s trestem odnětí svobody nepodmíněně v posledních čtyřech letech dochází k poklesu stavu odsouzených. Počet vězňů v roce 2016 byl 22.481, kdy posledním statisticky vyhodnoceným rokem byl rok 2020, který byl vyhodnocen s počtem 19.286 uvězněných osob, viz tabulka.

¹ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Vydání 1. Editor Zdeněk Karabec. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 143.

² KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika – účel trestání*. In: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima Kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s 35-54.

Tabulka 1 – Počet uvězněných osob v letech 2010-2020 ³

Vězněné osoby	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
obvinění	2 443	2 613	2 183	2 308	2 185	1 960	1 907	1 809	1 816	1 798	1570
odsouzení	19 449	20 541	20 429	14 301	16 433	18 850	20 501	20 271	19 677	19 155	17 612
chovanci					40	56	73	79	84	95	104
Celkem	21 892	23 154	22 612	16 609	18 658	20 866	22 481	22 159	21 577	21 048	19 286

Z výše uvedeného lze tedy usoudit, že se v posledních letech více využívají jiné formy trestů než ty, jež odnímají svobodu odsouzenému, nicméně z veřejně dostupných zdrojů bylo zjištěno, že i přesto je Česká republika statisticky v pořadí druhou evropskou zemí v počtu uvězněných osob v přepočtu na 100.000 obyvatel. Je nutno k této statistice doplnit, že například v roce 2013 došlo k hromadné amnestii prezidenta, kdy došlo ke skokovému snížení počítaných osob, avšak v roce 2016 se tento počet dostal opět na stabilní hranici počtu uvězněných osob. To s sebou nese značné finanční náklady pro rozpočet České republiky, kdy se vydávají nemalé finanční prostředky na zajištění výkonu trestu odsouzených osob. Dalším nezanedbatelným faktorem je i přeplněnost českých věznic. Česká republika disponuje 35 zařízeními pro výkon trestu odsouzených osob. Bylo zjištěno, že obsazenost věznic na konci roku 2020 byla 102,27 %, vzhledem k tomu je zřejmé, že v určitých věznicích se musí nacházet více osob, než na kolik jsou vystavěny a kolik jsou schopné pojmout. Nejhuře na tom jsou celkem tři věznice. Pomyslné prvenství má Věznice Heřmanice, která má ubytovací kapacitu 681 osob. Na konci roku 2020 se v ní však nacházelo celkem 839 osob. Druhou v pořadí je Věznice Oráčov, která má ubytovací kapacitu pro 476 osob a na konci roku 2020 se v ní nacházelo celkem 569 uvězněných. Třetí nejvíce obsazenou věznicí je Věznice Rýnovice, která je schopna pojmout 431 odsouzených. Statistickou ročenkou z roku 2020 je zde vedeno celkem 515 osob, viz tabulka.⁴ Moderní společnosti západní Evropy vykazují poloviční počet uvězněných osob.

³ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2020. Dostupné na <http://www.vscr.cz>

⁴ Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2020. [online] Dostupné na <http://vscr.cz>

Organizační jednotky	UBYTOVACÍ KAPACITA			STAV			VYUŽITELNOST v %		
	4 m ² / osobu			obviněných	odsouzených	celkem	pro VV	pro VTOS	Celkem o
Bélušice	0,00	578,00	578,00	0,00	648,25	648,25	0,00%	112,15%	112,15%
Bm	170,00	221,58	391,58	178,92	213,08	392,00	105,25%	96,16%	100,11%
Břeclav	19,00	295,00	314,00	16,67	320,75	337,42	87,72%	108,73%	107,46%
České Budějovice	96,00	146,00	242,00	84,67	131,08	215,75	88,19%	89,78%	89,15%
Heřmanice	0,00	681,00	681,00	0,00	839,08	839,08	0,00%	123,21%	123,21%
Horní Slavkov	0,00	710,00	710,00	0,00	711,50	711,50	0,00%	100,21%	100,21%
Hradec Králové	137,00	217,00	354,00	119,50	213,00	332,50	87,23%	98,16%	93,93%
Jirice	0,00	766,00	766,00	0,00	851,42	851,42	0,00%	111,15%	111,15%
Karviná	0,00	189,00	189,00	0,00	176,17	176,17	0,00%	93,21%	93,21%
Kuřim	0,00	498,00	498,00	0,00	580,08	580,08	0,00%	116,48%	116,48%
Kynšperk nad Ohří	0,00	629,25	629,25	0,00	486,17	486,17	0,00%	77,26%	77,26%
Liberec	87,00	225,83	312,83	82,75	211,75	294,50	95,11%	93,76%	94,14%
Litoměřice	166,00	136,00	302,00	162,25	162,00	324,25	97,74%	119,12%	107,37%
Mírov	0,00	384,50	384,50	0,00	440,25	440,25	0,00%	114,50%	114,50%
Nové Sedlo	0,00	583,00	583,00	0,00	589,17	589,17	0,00%	101,06%	101,06%
Odolov	0,00	297,25	297,25	0,00	285,92	285,92	0,00%	96,19%	96,19%
Olomouc	120,00	144,00	264,00	112,08	116,83	228,92	93,40%	81,13%	86,71%
Opava	0,00	269,50	269,50	0,00	246,08	246,08	0,00%	91,31%	91,31%
Oráčov	0,00	476,00	476,00	0,00	569,58	569,58	0,00%	119,66%	119,66%
Ostrava	245,58	216,33	461,92	276,42	215,00	491,42	112,56%	99,38%	106,39%
Ostrov	80,00	1 014,17	1 094,17	60,58	953,50	1 014,08	75,73%	94,02%	92,68%
Pardubice	0,00	647,00	647,00	0,00	729,42	729,42	0,00%	112,74%	112,74%
Píseň	143,00	1 039,00	1 182,00	111,50	1 116,75	1 228,25	77,97%	107,48%	103,91%
Praha Pankrác	376,00	764,50	1 140,50	254,92	703,25	958,17	67,80%	91,99%	84,01%
Praha Ruzyně	214,00	532,00	746,00	171,42	540,50	711,92	80,10%	101,60%	95,43%
Příbram	0,00	868,00	868,00	0,00	924,58	924,58	0,00%	106,52%	106,52%
Rapotice	0,00	754,50	754,50	0,00	756,67	756,67	0,00%	100,29%	100,29%
Rynovice	0,00	431,00	431,00	0,00	515,67	515,67	0,00%	119,64%	119,64%
Stráž pod Ralskem	0,00	655,00	655,00	0,00	763,83	763,83	0,00%	116,62%	116,62%
Světlá nad Sázavou	2,00	779,50	781,50	0,17	771,42	771,58	8,33%	98,96%	98,73%
Teplice	64,25	69,50	133,75	57,42	79,42	136,83	89,36%	114,27%	102,31%
Valdice	0,00	1 028,25	1 028,25	0,00	1 052,42	1 052,42	0,00%	102,35%	102,35%
Vinařice	0,00	854,00	854,00	0,00	875,75	875,75	0,00%	102,55%	102,55%
Všechny	0,00	486,50	486,50	0,00	421,42	421,42	0,00%	86,62%	86,62%
Znojmo	10,00	146,00	156,00	11,92	194,58	206,50	119,17%	133,28%	132,37%
Věznice úhrnem	1 929,83	17 732,17	19 662,00	1 701,17	18 406,33	20 107,50	88,15%	103,80%	102,27%
<i>Bmo nemocnice</i>	0,00	113,00	113,00	7,75	23,08	30,83	0,00%	20,43%	27,29%
<i>Praha-Pankrác nem.</i>	0,00	97,00	97,00	4,08	31,08	35,17	0,00%	32,04%	36,25%
<i>Bmo detenční ústav</i>	0,00	45,00	45,00	0,00	46,42	46,42	0,00%	103,15%	103,15%
<i>Opava detenční ústav</i>	0,00	50,00	50,00	0,00	52,00	52,00	0,00%	104,00%	104,00%
Celkem	1 930,83	18 037,17	19 967,00	1 713,00	18 559,92	20 271,90	88,76%	102,89%	101,53%

Vzhledem k tomu, že je nařízením stanoveno, že ve věznici je nutno dodržet to, že každý z vězňů musí mít pro sebe v ubytovacích prostorech nejméně 4 m², je zřejmé, že toto nařízení nemůže být dodrženo a nese to s sebou další rizika. Nutno podotknout, že jsou věznice, kde tato kapacita překročena není, například ve věznici Kynšperk nad Ohří, která disponuje celkem 629 ubytovacími místy a na konci roku 2020 zde bylo umístěno pouze 486 osob ve výkonu trestu. Nicméně ze statistiky vychází, že přeplněnost je skutečná.

Jedním z možných řešení by byla výstavba nových věznic, kdy je však nutné počítat s tím, že taková výstavba by byla velice nákladná a je nutné počítat i s dalšími náklady na jejich provoz. Spíše se nabízí snížení nákladů na provoz současných věznic a s tím spojená menší obsazenost těchto věznic, a to v podobě menšího využívání nepodmíněných trestů a využití dalších možností, které právní řád České republiky nabízí, a které jsou spjaté především s restorativní justicí.

2.1.2 Restorativní justice

Tento justiční směr vychází z teorií, které byly známy již dříve, než jim bylo přisouzeno pojmenování restorativní. Vychází z teorií, které vznikaly především v Severní Americe a pak na Novém Zélandu a postupem času pronikly i do dalších zemí, a to především do západních zemí evropského kontinentu. Teorie předpokládá, že by mělo především dojít k zaházení rozporu mezi poškozeným a pachatelem, který nějakým způsobem narušil právo poškozeného. Toto nové pojetí změnilo pohled na trestání pachatelů a systém soudnictví. Dále se odvrací od narušení veřejného zájmu jako státu a zabývá se obětí takového trestného činu. U oběti se zabývá potřebami poškozených a vyžaduje od pachatele, aby nesl důsledky svého jednání. Restorativní justice vychází z předpokladu, že retributivní justice není zcela přínosná pro společnost a nepracuje s pachatelem tak, aby se obdobné kriminality nedopouštěli i nadále. V takové justici je nahlíženo především na práva oběti a umožňuje být za takový trestný čin odškodněn.⁵

Restorativní neboli obnovující justice považuje za stěžejní poškození práv jedné osoby činem jiné osoby a usiluje o nápravu vztahu mezi těmito osobami, a nikoliv jako útok osoby na zájmy veřejné, či zájmy státu. Nahlíží na spáchaný trestný čin ve více vrstvách, a to jak přes osobní, místní, tak veřejnou část. Náprava by měla vzniknout narovnáním vztahu mezi pachatelem a obětí. U retributivní spravedlnosti je pozornost upírána na společnost a oběti je přisouzeno pouze neaktivní právo. Oběť trestného činu je málo informována o samotném trestním řízení a na její odškodnění není brán zřetel a odškodnění jako takového se domůže pouze zřídka. V postupu je pachatel málo zapojen a minimálně si uvědomí následky, které na oběti zanechal. A to především vzhledem k trestu, kdy nemusí oběti uhradit škodu, kterou takto způsobil, a pouze si svůj trest odsedí nebo mu je uložena podmínka, kterou to pro něj také končí. Oběť trestného činu poté není v trestním řízení odškodněna a není jí poskytnuta náležitá pomoc. Restorativní justice však myslí i na práva a oprávněné zájmy obětí trestných činů. Hlavní myšlenkou je narovnání těchto vztahů a zadostiučinění všem osobám poškozeným. Pachatel i oběť se stávají aktivními účastníky trestního řízení. Pachatel si takto během trestního řízení musí uvědomit, co svým činem spáchal a aktivní snahou narovnat rozkol mezi

⁵ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Vydání 1. Editor Zdeněk Karabec. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

ním a obětí trestného činu. K takovému narovnání může sloužit mediační služba, která se tímto rozkoem zabývá a dohlíží nad neprocesním urovnáním vztahu po spáchání trestných činů. Tato služba má za úkol zajistit dohodu mezi pachatelem a obětí trestného činu, a to v případě, že obě strany mají o tuto dohodu zájem. Styk zúčastněných osob může probíhat osobně i nepřímo v případě, že se oběť nechce přímo setkat s pachatelem činu, který na ní byl spáchán. Takové urovnání sporu je možné však pouze u činů, kde to je vhodné, a tam kde to vhodné není, se taková možnost nevyužívá.⁶

Hlavním bodem restorativní justice je zapojení pachatelů, obětí a jejich sociálního okolí do vyřešení problému a rozkolu, který nastal spácháním individuálně určitého trestného činu, jelikož trestným činem vyvstal určitý konflikt nebo takový konflikt vyvolal.⁷

2.2 Tresty v českém trestním právu

V této kapitole práce vyjmenovává a pojednává o jednotlivých trestech, který umožňuje právní řád České republiky. Blíže se těmto druhům alternativních trestů věnuje, uvádí možnosti jejich ukládání a důvody ukládání těchto trestů, které vycházejí z restorativní justice. Nikde v právním řádu České republiky nenajdeme pojem alternativní trest, tento pojem je obecně zažit a spjat s tresty, které nestanovují tresty odnětí svobody nepodmíněně.

Vznik takových trestů se dá datovat do druhé poloviny 20. století. V této době přichází jedna z finančních krizí a svět se začíná měnit jak politicky, ekonomicky, tak sociálně a přichází snaha o změnu trestní politiky evropských států. Do ní se dá zařadit i snaha nalézt nový směr v penologii. Jednou z teorií byla restorativní justice. K trestu odnětí svobody byla snaha společnosti nalézt alternativní trest, který se bude zabývat i obětí a škodou, která jí takovým činem vznikla, a to jak škoda ekonomická, psychická, nebo jiná újma. V této době začínají vznikat tresty nové, pro stát finančně méně nákladné, a zároveň takové, které slouží lépe pro nápravu pachatele, který není odebrán ze svého prostředí a ze svého pracovního života. Základem takového trestu by měla být větší motivace pachatele k nápravě, upuštění od dalšího páčání trestné činnosti a náhrada škody obětí takového jednání.

⁶ SOTOLÁŘ Alexander, PÚRY František., ŠÁMAL Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 7.

⁷ VÁLKOVÁ Helena., SOTOLÁŘ Alexander. *Restorativní justice - trestní politika pro 21. století*. Trestní právo č. 1/2000, s. 4-11.

Dále by se měla hledat nová cesta vzhledem k velkému počtu vězňů a nákladnosti na jejich péči ve vězení.⁸

2.2.1 Druhy trestů

Formy trestů dle § 52 odst. 1 z.č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

1. Odnětí svobody
2. Domácí vězení
3. Obecně prospěšné práce
4. Propadnutí majetku
5. Peněžitý trest
6. Propadnutí věci nebo jiní majetkové hodnoty
7. Zákaz činnosti
8. Zákaz pobytu
9. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
10. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání
11. Ztráta vojenské hodnosti
12. Vyhoštění
13. Zákaz držení a chovu zvířat

2.2.2 Odnětí svobody

Výše uvedený trest podle § 55 trestního zákoníku stanoví, že trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let, pokud nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody podle § 59 trestního zákoníku, o ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 108 trestního zákoníku nebo o výjimečný trest v souladu s § 54 trestního zákoníku. Dále trestní zákoník stanoví, že u trestných činů, u nichž horní hranice trestu nepřevyšuje trestní sazbu odnětí svobody pět let, lze uložit nepodmíněný trest pouze tehdy, kdy vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu než odnětí svobody nepodmíněně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. To znamená,

⁸ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2000, s. 468.

že soud by měl uložit trest odnětí svobody až jako krajní možnost k nápravě pachatele, což vychází z restorativní justice.

2.2.3 Domácí vězení

Dalším trestem, který nám umožňuje právní řád České republiky, je trest domácího vězení, který lze ukládat v souladu s ustanoveními § 60 trestního zákoníku. Zde jsou vyjmenovány možnosti a podmínky jeho využití. Jedná se o trest alternativní, kdy osobní svoboda je omezena pouze zčásti a není spjata s úplnou ztrátou svobody pachatele. Při výkonu takového trestu je nutno postupovat i v souladu s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR číslo 456/2009 Sb. o výkonu kontroly trestu domácího vězení a dále s vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., která spíše slouží k ekonomické stránce při výkonu tohoto druhu trestu. § 60 trestního zákoníku hovoří o tom, že soud může uložit alternativu k trestu odnětí svobody, kdy se jedná o domácí vězení až na dvě léta, a to u pachatelů přečinu tehdy, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, případně uložení jiného trestu. Pachatel se zaváže písemným slibem, že se ve stanovenou dobu bude zdržovat na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne náležitou součinnost.

Trestní zákoník stanovuje, že maximální možná doba trvání tohoto trestu z rozhodnutí soudu může být stanovena na dobu nejdéle dvou let. Obě podmínky stanovené pod ustanovením § 60 odst. 1 písm. a), písm. b) musí být splněny kumulativně, a teprve v případě splnění těchto podmínek může být takový trest udělen. Dále je k udělení takového trestu možné přistoupit pouze v případech, kdy se jedná o přečin. Přečinem se rozumí trestný čin, na nějž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Trest jako takový musí být uložen vzhledem k poměrům pachatele a dále k závažnosti jeho protiprávního jednání musí být dostačující. Trestní zákoník stanoví v § 39 odst. 2 trestního zákoníku povahu a závažnost trestného činu jako zájmu chráněného zákonem. Dále je nutné posoudit způsob provedení trestného činu, jeho následky a konkrétní okolnosti, za který byl takový trestný čin spáchán. Nutno také posoudit osobu pachatele jako takového, jeho poměry jak pracovní, tak rodinné. Po přihlédnutí soudu, jestli je trest domácího vězení dostačující, lze teprve k takovému trestu přistoupit. Soud má také možnost spolu s trestem domácího vězení uložit i další případný trest, nesmí se však jednat o trest odnětí svobody nepodmíněně nebo užít obecně prospěšné práce. Jedná se například o peněžitý trest, či zákaz pobytu.

Souhlas pachatele s udělením takového trestu je nedílnou součástí uložení trestu domácího vězení. Tento souhlas pachatel dává podepsáním písemného slibu o tom, že se bude zdržovat na určitém místě v určitou dobu a bude poskytovat nedílnou součinnost při kontrole takového opatření. Bez toho nelze trest uložit. Soud mu poté stanoví podmínky, za kterých bude takový trest vykonávat. A to jak místo, tak časové rozpětí, ve kterém se bude zdržovat na předem stanoveném místě. Dohled dodržování podmínek uložených soudem provádí Probační a mediační služba. Slib, který je písemný, má sloužit převážně jako výchovné opatření vzhledem k tomu, že odsouzený na sebe poté přebírá zodpovědnost za dodržování určených podmínek, které se nacházejí v písemném slibu. Odsouzený má právo se ke stanoveným podmínkám a výkonu trestu domácího vězení vyjádřit, což má za následek individuální nastavení trestu, a tím se přímo podílí na svém potrestání a získané informace má soud možnost náležitě posoudit a rozhodnout o vhodnosti udělení takového trestu.⁹

Trestní zákoník pamatuje i na možnost, že daný trest nemůže být plněn beze zbytku, a to vždy. Existují jisté situace, kdy je žádoucí a omluvitelné, že trest byl porušen. V trestním zákoníku je pod § 60 trestního zákoníku uvedeno, že trest musí být vykonáván, nebrání-li tomu důležité důvody, a vyjmenovává je jako zaměstnání, poskytnutí zdravotnické péče v souvislosti s úrazem a onemocněním, ale musí být předán doklad orgánům činným v trestním řízení.¹⁰

Odstavec 4 ustanovení § 60 trestního zákoníku stanovuje podmínky a dobu pro ukládání trestu. Z tohoto ustanovení vyplývají možnosti soudu stanovit podmínky využívání takového trestu zcela individuálně. Tohoto lze docílit v podobě délky trestu, času jeho vykonávání a místa vykonávání podle potřeb pachatele. A to pro případ, kdy odsouzený vykonává pracovní činnost, zájmovou činnost, popřípadě podle doby péče o rodinu.¹¹

Odstavec 5 ustanovení § 60 trestního zákoníku hovoří o možné náhradě škody způsobené trestným činem. Z tohoto ustanovení vyplývá, že soud při udělování takového trestu má přihlížet k tomu, že výkon trestu má být nastaven tak, aby pachatel dále vedl řádný život, a především mohl pracovat a mohl tak nahradit škodu, kterou trestným činem spáchal.

⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 822.

¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 109.

Odstavec 6 ustanovení § 60 trestního zákoníku hovoří o uložení trestů domácího vězení osobám blízkým 18 roku věku. Tedy osobám mladistvým, kdy jejich úplný vývoj nemusel být dokončen. U takových osob soud předpokládá, že by na ně mohl zapůsobit výchovný vliv rodiny, školy, popřípadě dalších subjektů, jako jsou zájmová sdružení a jiné organizace. Takový trest bývá uložen společně s dalšími opatřeními vyplývajícími ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V tomto zákoně jsou tato opatření taxativně vyjmenována. Jedná se o dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná opatření a napomenutí s výstrahou.

Dohledem probačního úředníka se rozumí sledování a kontrola odsouzeného v rodinném prostředí a zkoumání vlivu rodiny na jeho osobnost. Běžně se nastaví systém nahodilých kontrol v rodině za podmínek, které stanoví probační úředník

Probačním programem se rozumí program upravený podle § 17 zákona č. 218/2003 Sb. Takový program by měl vést osobu v sociálním výcviku a psychologickém poradenství. Dále by se mohlo jednat o terapeutický program v případě drogově či alkoholově závislých osob. Jednou z dalších možností se rozumí rekvalifikační kurz, kterým se může osoba uplatnit na trhu práce a opětovné prostředky využít k náhradě škody obětím trestného činu.

Jako jednou z možností výchovné povinnosti se rozumí zaručení určené osoby, například rodičů, či jiné osoby, která by byla za takovou osobu zodpovědná a která by mohla mít vliv na řádný život odsouzeného. V souvislosti s takovou povinností se dá osobě zakázat například styk s kriminálně závadovými osobami, popřípadě zakázat požívání alkoholu, nebo návykových látek.¹²

2.2.4 Obecně prospěšné práce

Pod § 62 trestního zákoníku se dočteme o tomto trestu jako o trestu, který soud může uložit pouze za spáchání přečinu, tedy trestného činu, jehož trestní sazba nepřesáhne odnětí svobody při jeho horní hranici pět let. Dále uvádí, že takový trest může být uložen osobě, jestliže to je možné vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, k poměrům pachatele

¹² Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI.

a uložení jiného trestu není třeba. Takový trest se neukládá osobám, jimž byl takový trest v minulosti přeměněn na trest odnětí svobody nepodmíněně. Výkon takového trestu může být stanoven v rozmezí od 50 až 300 hodin. Dále je pachateli stanovena lhůta, dokdy musí takový trest vykonat. Z trestního zákoníku dále vyplývá, že takový trest může být uložen pouze pachateli, který s takovým trestem souhlasí a který je zdravotně schopen takový trest vykonat. Obecně prospěšné práce musejí být vykonány bezúplatně, a to v pachatelově volném čase nejpozději do jednoho roku od jeho uložení. Soud však může přihlédnout například ke zdravotnímu stavu odsouzeného a dobu na splnění obecně prospěšných prací přiměřeně prodloužit. Pachatel takový trest obvykle vykonává v charitativních organizacích, zájmových organizacích, či například pod městskými úřady. Nad výkonem takových prací poté dozoruje Probační a mediační služba na daném teritoriu.

2.2.5 Propadnutí majetku

Soud může uložit v souladu s ustanovením § 70 a 71 trestního zákoníku propadnutí věci, nebo jiné náhradní hodnoty v případech, kdy pachatel takovou věc získal trestným činem nebo jako odměnu za takový trestný čin. Vzhledem k tomu může stanovit propadnutí věci, nebo jiné náhradní hodnoty u věci, jíž bylo užito ke spáchání trestného činu nebo která byla na trestný čin určena. Dále může propadnout věc, kterou pachatel, byť jen z části, nabyt za věc ke spáchání trestného činu, nebo byla k takovému činu určena, pokud hodnota věci není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná. Trest propadnutí věci může soud uložit pouze tehdy, jde-li o věc, která náleží pachateli. Postihnout se dají i plody a jiné užitky takové věci, která náleží pachateli. Toto ustanovení se vztahuje například na sušenou travní hmotu rostlin konopí, či máku setého. V případě, že pachatel drží věc zakázanou podle jiného právního předpisu, tato věc nebo hodnota je vždy uložena společně s dalším uloženým trestem. Před nabytím právní moci rozhodnutí je vždy osoba poučena o tom, že má zákaz, jakkoliv s takovou věcí manipulovat a mařit tak následný výkon propadnutí věci.

2.2.6 Peněžitý trest

Peněžitý trest může být uložen v souladu s ustanovením § 67 trestního zákoníku, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez výše uvedené podmínky lze k takovému trestu přistoupit pouze tehdy, jestli je to taxativně uvedeno v jednotlivých paragrafových zněních jednotlivých ustanoveních trestního zákoníku, nebo za přečin, a to vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu,

k osobě a poměrům pachatele, kdy nepodmíněný trest odnětí svobody není třeba. Výměra peněžitého trestu se ukládá v denních sazbách od 20 dnů až po 730 sazebních dnů. Tuto denní sazbu smí soud stanovit od 100 do 50.000 Kč. Denní sazbu soud stanoví s přihlédnutím k osobě pachatele a závažnosti spáchaného trestného činu. Výchozí pro soud musí být také osobní a finanční poměry pachatele. Přitom vychází z příjmu pachatele, jeho výdajů a nákladů na běžný způsob života. V případě, že soud dozná, že takový trest není schopen odsouzený uhradit jednou splátkou, lze mu takový trest rozložit do několika splátek dle dohody.

2.2.7 Propadnutí věci

Propadnutí věci je dle § 70 trestního zákoníku sankce, kterou lze uložit pachateli, která je pro něj výnosem z trestné činnosti. Tzn., že pachatel tuto věc užil jako nástroj k trestné činnosti nebo je daná věc zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti.

2.2.8 Zákaz činnosti

V souladu s ustanovením § 73 trestního zákoníku může soud stanovit i zákaz činnosti. Takový trest se ukládá na dobu od jednoho roku až do deseti let, a to v případech, kdy se pachatel dopustí trestného činu v souvislosti s výkonem svého povolání nebo jiné činnosti. Trest zákazu činnosti smí soud uložit pouze tehdy, jestliže uložení takového trestu trestní zákoník dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Takový trest spočívá v tom, že odsouzení po dobu platnosti zákazu, a tedy výkonu tohoto trestu, nesmí vykonávat určité zaměstnání, povolání nebo funkci nebo takovou činnost, již upravuje jiný právní předpis.

2.2.9 Zákaz držení a chovu zvířat

Jedná se o poměrně nový zákaz činnosti, který vstoupil v účinnost dne 01.02.2021 a soud za něj v souvislosti s jeho porušením může dle § 74a trestního zákoníku uložit trest v trvání až deset let. Cílem tohoto zákazu je zlepšit podmínky zvířat v chovech a je možné jej uložit pachateli, který zvíře týral, choval v nevhodných podmínkách, či spáchal v souvislosti s ním jiný trestný čin. Takový trest odsouzenému po dobu výkonu trestu zakazuje držení, chov a péči o zvíře. Také odsouzenému zakazuje si po tuto dobu pořídit další nové zvíře, což se vztahuje na všechna zvířata, nikoli pouze na druh. Na osobu, která byla za takový trest odsouzena a takový trest řádně dodržela, přičemž po stanovenou dobu žádným způsobem neporušila odsuzující rozsudek, se hledí jako na netrestanou za tento čin.

2.2.10 Zákaz pobytu

Soud v souladu s ustanovením § 75 trestního zákoníku smí uložit trest zákazu pobytu na dobu od jednoho roku až na deset let, a to v případech spáchání úmyslného trestného činu, vyžaduje-li to se zřetelem k dosavadnímu způsobu života pachatele a místu, na kterém docházelo k páchaní trestného činu, a to za účelem ochrany veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo nebo obvod, ve kterém má pachatel místo trvalého pobytu. Trest zákazu pobytu může být uložen jako samostatný trest pouze v případech, kdy za trestný čin je trestní sazba, jež nepřevyšuje horní hranici tři léta, a to v případech, kdy není nutno ukládat další trest. Pachatel také po dobu trestu musí vést řádný život, zpravidla i napravit škodu, kterou způsobil. Tento trest spočívá v tom, že odsouzený se nesmí zdržovat po dobu stanovenou soudem v místě, který soud předtím stanovil. V případě, že do tohoto místa potřebuje, je nutné zvláštní povolení soudu k návštěvě takového místa.

2.2.11 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Zákaz vstupu lze v souladu s ustanovením § 76 trestního zákoníku uložit až na dobu deseti let tehdy, jedná-li se o sportovní, kulturní a jiné společenské akce, a to v případech, kdy pachatel spáchá trestný čin v souvislosti s návštěvou takové společenské akce. Takový trest spočívá v tom, že určitý druh společenské akce je mu zakázán, a to po dobu výkonu takového trestu. Trest je ve velkém využíván například při trestných činech v souvislosti se sportovními utkáními. Odsouzený má povinnosti spolupracovat s Probační a mediační službou a jejich úředníky, kteří stanoví, jak postupovat podle stanového probačního plánu, jak vykonávat stanovenou převýchovu, kdy navštěvovat programy psychologického poradenství a dostavovat se na policejní orgán v době, kdy dochází k jemu zakázané akci, aby takovou akci nemohl navštěvovat a bylo dohlédnuto na výkon takového trestu.

2.2.12 Ztráta čestných titulů a vyznamenání

V případě, kdy soud dozná za podstatné uložit v souladu s ustanovením § 79 trestního řádu propadnutí čestných titulů nebo vyznamenání, může takto učinit pouze v případech, kdy se jedná o odsouzení za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k odnětí svobody nejméně na dvě léta. Takový trest spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů.

2.2.13 Ztráta vojenské hodnosti

V souladu s ustanovením § 79 trestního zákoníku smí soud uložit i ztrátu vojenské hodnosti, a to v případech, že se jedná o odsouzení za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k odnětí svobody nejméně na dvě léta. Takový trest spočívá v tom, že odsouzenému je snížena hodnost na hodnost vojína.

2.2.14 Vyhoštění

Soud smí také uložit vyhoštění, a to podle ustanovení § 80 trestního zákoníku v případech, není-li obviněn občan České republiky, ale cizí státní příslušník. Takový trest může být uložen samostatně nebo v souvislosti s uložením jiného trestu tehdy, kdy to vyžaduje bezpečnost lidí nebo majetku, nebo to je v obecném zájmu. Takové vyhoštění může být uloženo na dobu od 1 roku až na 10 let. Tento trest nemůže však být uložen v případech, kdy se nepodařilo zjistit státní příslušnost osoby, pachateli byl udělen azyl, pachatel má na území České republiky trvalý pobyt a hrozí, že pachatel bude ve své zemi pronásledován pro svoji rasu, či etnickou skupinu, popřípadě pro příslušnost k určité skupině lidí a vyhoštění by ho takovému pronásledování vystavilo. Také nelze vyhostit občana Evropské unie, který má na našem území trvalý pobyt. Nelze takový trest uložit ani občanovi Evropské unie, který se v posledních deseti letech zdržuje na území České republiky a nejsou dány důvody ohrožení státu, stejně tak jako nelze vyhostit dítě.¹³

2.2.15 Alternativní tresty

Trestní zákoník, který taxativně vyjmenovává všechny tresty, které lze uložit za spáchání trestného činu, zná v převážné většině pouze tresty alternativní, a to takové, které nejsou spojené s odnětím svobody osoby, jež spáchala trestný čin. Trestní zákoník zná celkem 11 trestů, které jsou označovány za alternativní. Všechny tyto tresty vycházejí z restorativního pojetí justice a takové tresty nemají za následek zpřetrhání vazeb jak rodinných, tak partnerských nebo sociálních vztahů. Takový pachatel trestného činu není vyňat z pracovního prostředí, a i po spáchání takového činu smí dále pracovat, být přínosným členem společnosti a může nahradit újmu spojenou s jeho činem. Tyto tresty počítají s myšlenkou,

¹³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI.

že osoba, jež se provinila proti běžnému způsobu života, nemusí být natolik narušená, že postačí jen mírnější trest, než odnětí svobody. Taková osoba by měla být spíše korigovaná a opětovně poslána na „správnou kolej“ vést řádný život. Odnětí svobody by mohlo osobu spíše poškodit a její začlenění by mohlo být ještě komplikovanější. Stejně tak se dá alternativním nazvat trest odnětí svobody podmíněně, u kterého je nařízený dohled probačního úředníka.

Rozdělit lze také alternativní tresty v užším a širším pojetí. Do užšího můžeme započítat tresty, které jsou spojeny s výkonem trestu pro společnost a jsou kontrolovány probačním úředníkem. Jsou to tresty domácího vězení, obecně prospěšných prací, trestu odnětí svobody podmíněně s dohledem probačního úředníka.¹⁴ Tresty můžeme také rozdělovat na majetkové, čestné a omezující osobní svobodu pachatele. Širším pojetím se rozumí všechny tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody nepodmíněně. Alternativní tresty můžeme nalézt i mimo kontinentální právní systém. „Dokonce i v tvrdém trestním režimu Spojených států amerických se někteří soudci pokoušejí využívat alternativních trestů, pokud existují. Patří mezi ně elektronický dohled, veřejně prospěšné práce, či dokonce léčení z drogové závislosti, vzdělávání a rekvalifikace.“¹⁵

2.3 Vyhodnocení efektivity alternativních trestů

Při posuzování efektivity alternativních trestů je vhodné zaměřit se nejen na jejich četnost v praxi, ale také na dlouhodobé dopady, jako je například vývoj recidivy. Statistiky Ministerstva spravedlnosti a Probační a mediační služby ČR ukazují, že se alternativní tresty v posledních letech využívají poměrně stabilně, s mírným trendem růstu, zejména u trestu domácího vězení a peněžitého trestu.¹⁶

Z přehledu za roky 2018–2023 vyplývá, že nejčastěji ukládaným alternativním trestem zůstávají obecně prospěšné práce, jejichž počet se pohybuje v rozmezí 7 900 až 8 600 ročně. Jejich popularita vyplývá z jednoduchosti výkonu a přímého prospěchu pro společnost.

¹⁴ KUČTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. 2005. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 214.

¹⁵ LYONS, Lewis. Historie trestu. Justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka & Co, 2004, s. 184.

¹⁶ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistická ročenka – trestní justice* (2018–2023). Dostupné z: <https://justice.cz>

Domácí vězení, které bývá považováno za velmi účinný a levnější nástroj oproti nepodmíněnému trestu, zaznamenalo v roce 2023 nárůst na 600 případů.¹⁷ I když je jeho využívání nižší než u jiných forem alternativních sankcí, od roku 2020 roste – zčásti i díky dostupnosti elektrického monitorovacího systému.

Peněžitý trest rovněž zaznamenává vzestupný trend – z 3 200 uložených trestů v roce 2018 na přibližně 4 000 v roce 2023.¹⁸ Tento trest se ukazuje jako efektivní zejména u majetkové trestné činnosti, kde je žádoucí finanční náhrada škody.

Co je ovšem zásadní, je klesající trend recidivy, která se v roce 2018 pohybovala kolem 47,5 %, zatímco v roce 2023 již klesla na 41 %.¹⁹ Tento pokles lze částečně přičíst většímu důrazu na individualizaci trestů a efektivní využívání alternativních forem postihu. Z dostupných dat i odborných studií vyplývá, že alternativní tresty vedou k nižší míře opakování trestné činnosti, neboť umožňují pachatelům zůstat ve svém sociálním a pracovním prostředí, čímž zvyšují šance na resocializaci.

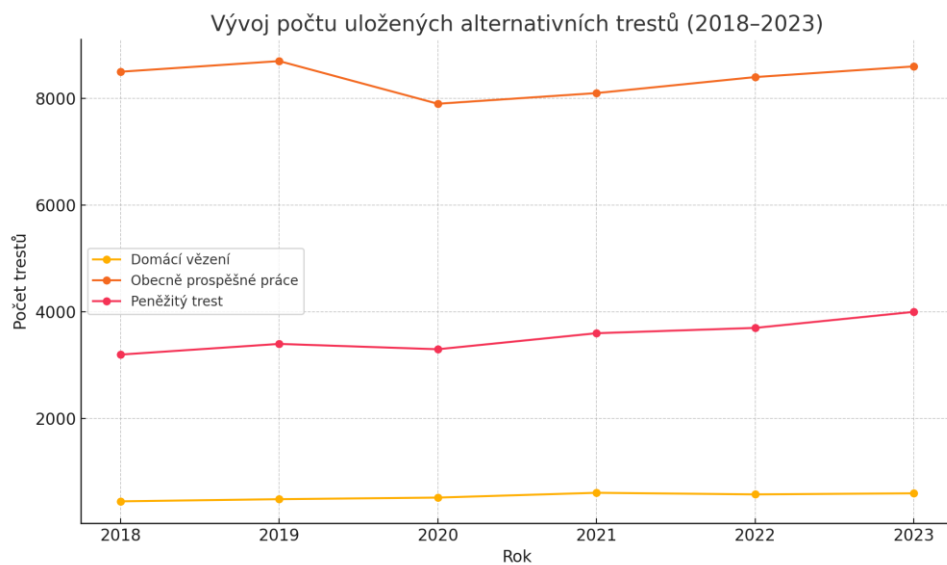
Grafické znázornění (viz níže) přehledně ukazuje vývoj jednotlivých typů trestů a pozitivní trend v oblasti prevence opakování pachání trestné činnosti.

Z těchto údajů vyplývá, že efektivita alternativních trestů v České republice roste a jejich širší aplikace představuje významný nástroj moderní a ekonomicky udržitelné trestní politiky.

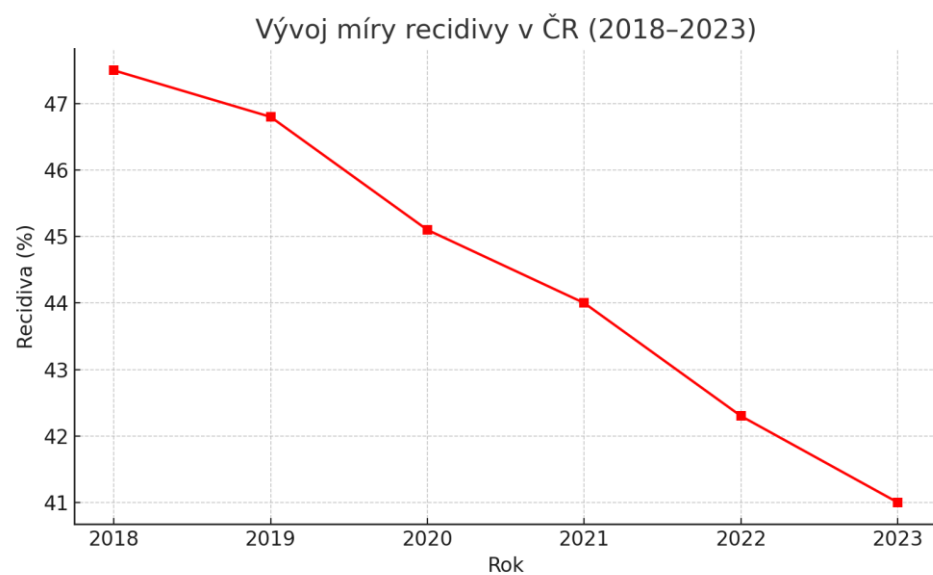
¹⁷ Probační a mediační služba ČR. *Výroční zpráva 2023*. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

¹⁸ Česká republika. Ministerstvo spravedlnosti. *České soudnictví 2023: Statistická ročenka*. Praha: MSp ČR, 2024, s. 59–61.

¹⁹ Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Vývoj recidivy pachatelů trestné činnosti v ČR*. 2024. Dostupné z: <https://www.iksp.cz/>



Obr. 1: Vývoj počtu alternativních trestů v letech 2018–2023²⁰



Obr. 2: Vývoj míry recidivy v ČR (2018–2023)²¹

²⁰ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *České soudnictví 2023: Statistická ročenka*. Praha: MSp, 2024, s. 59–61.

²¹ Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Zpráva o recidivě pachatelů trestné činnosti v ČR 2023*. Praha: IKSP, 2024. Dostupné z: <https://www.ok.cz/iksp>

2.4 Dopady alternativních trestů na pachatele a oběti (psychologický a sociální pohled)

Alternativní tresty nejsou jen prostředkem, jak ulevit přeplněným věznicím či snížit náklady trestní politiky. Zásadní význam mají také z hlediska psychologického a sociálního dopadu – jak na pachatele, tak na oběti trestné činnosti. Moderní kriminologie a psychologie stále více upozorňují na to, že způsob výkonu trestu může zásadně ovlivnit budoucí chování pachatele i vnímání spravedlnosti ze strany oběti.

2.4.1 Dopady na pachatele

Výzkumy ukazují, že alternativní tresty, zejména domácí vězení, obecně prospěšné práce či mediace, mají pozitivní vliv na motivaci pachatele k nápravě. Pachatel zůstává ve svém přirozeném sociálním prostředí – může vykonávat zaměstnání, udržovat rodinné vazby a mít kontakt s komunitou. Tím je výrazně snížen rizikový efekt institucionalizace, tedy negativního dopadu vězeňského prostředí, které často vede k prohloubení deviantního chování.

Pachatel je při alternativním trestu aktivně zapojen do procesu nápravy – vykonává prospěšnou práci, nese přímou odpovědnost a často se osobně setkává s následky svého jednání. To může vést k vyšší míře reflexe, výčitek a ochoty změnit své chování. U domácího vězení je tento efekt podpořen elektronickým monitoringem a pravidelným kontaktem s probačním úředníkem.

2.4.2 Dopady na oběť

Alternativní tresty, a zejména mediace, přinášejí zcela jiný pohled na postavení oběti v trestním řízení. Zatímco klasické řízení vnímá oběť spíše jako svědka, restorativní přístup ji zapojuje jako aktivního účastníka procesu. V mediaci má oběť možnost vyjádřit své pocity, popsat dopady činu a požadovat určitou formu satisfakce (např. omluvu, náhradu škody, komunitní práci). Tento přístup vede k větší subjektivní spokojenosti obětí s výsledkem řízení a často i ke zklidnění emocí.

Výzkumy Evropského fóra pro restorativní justici (EFRJ, 2019) ukazují, že více než 80 % obětí, které se účastnily mediace, uvedlo, že byly spokojeny s procesem i výsledkem.²² Významné je také to, že oběti často uváděly větší pocit spravedlnosti než při klasickém soudním řízení, a to i v případech, kdy pachatel nebyl nijak tvrdě potrestán.

2.4.3 Sociální aspekt

Z pohledu společnosti lze říci, že alternativní tresty minimalizují stigmatizaci pachatele a zároveň umožňují oběti rychlejší návrat k běžnému životu. Společenský zisk spočívá nejen v ekonomických úsporách, ale i v tom, že pachatel zůstává součástí komunity a má možnost plnit své povinnosti – pracovat, pečovat o rodinu a nahrazovat škodu.

Celkově lze shrnout, že alternativní tresty – pokud jsou správně nastaveny a vykonávány – představují účinný nástroj nápravy i smíru a mají významný preventivní i resocializační potenciál.

2.5 Plánovaná novela trestního zákoníku

2.5.1 Nové tresty v trestním zákoníku

V rámci navrhované novely trestního zákoníku dochází k rozšíření možných sankcí²³, které lze uložit fyzickým osobám, a to o:

- **Trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži** (nové § 74c až 74d TrZ),
- **Trest zákazu přijímání dotací a subvencí** (nové § 74e až 74f TrZ).

Tento legislativní krok reflektuje potřebu zvýšení transparentnosti a spravedlnosti při hospodaření s veřejnými prostředky. Nově zavedené tresty cílí na pachatele hospodářských a korupčních trestných činů, kteří zneužívají systém dotací a veřejných zakázek.

²² European Forum for Restorative Justice. *Restorative Justice in Europe: Needs and Possibilities*. Leuven: Dostupné z: <https://www.euforumrj.org/idea-restorative-justice-and-how-it-developed-europe>

²³ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Tisková zpráva: Novela trestního zákoníku. Praha, 2024.

Cílem zákazu plnění veřejných zakázek je eliminace osob, které se dopustily protiprávního jednání, ze soutěže o veřejné zakázky, a tím pádem ochrana veřejných financí před neetickým a protiprávním jednáním. Současně zákaz přijímání dotací a subvencí slouží jako další preventivní nástroj proti zneužívání veřejných financí.

2.5.2 Zavedení principu restorativní justice

Mezi základní zásady trestního řízení bude nově doplněna zásada restorativní justice (§ 2 TrŘ).²⁴ Tento princip představuje posun od ryze represivního modelu trestního práva k modelu, který se soustředí na obnovu vztahů mezi pachatelem a obětí a na snahu o vyrovnaní společensky škodlivých důsledků trestného činu.

Cílem restorativní justice je:

- Podpora **mediace mezi pachatelem a obětí**
- Zvýšení využití **alternativních trestů** (např. peněžitý trest, veřejně prospěšné práce)
- Snižování trestní represe, především u **prvotrestaných osob**
- Posilování komunitních programů na pomoc pachatelům při reintegraci do společnosti

Restorativní justice tedy není jen změnou v právním textu, ale znamená podstatnou změnu přístupu k trestní politice státu. Tento koncept si klade za cíl snižování recidivy a podporu řešení konfliktů mimo tradiční soudní řízení, což by mohlo mít pozitivní dopad jak na pachatele, tak na oběti trestných činů.

2.6 Dopady plánované novely trestního zákoníku v praxi

Plánovaná novela trestního zákoníku a trestního řádu, která má za cíl implementovat principy restorativní justice²⁵ a rozšířit paletu alternativních trestů, představuje zásadní posun v trestní politice České republiky. Nejvýznamnějším prvkem je zakotvení zásady restorativní justice mezi základní zásady trestního řízení a zavedení nových druhů trestů, které reagují

²⁴ COUNCIL OF EUROPE. *Recommendation CM/Rec(2018) 8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2018 [cit. 2025-03-29]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2018-8-of-the-committee-of-ministers-to-member-s/16808e8f30>.

²⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

na společenskou poptávku po transparentnějším a spravedlivějším zacházení s pachateli hospodářské a majetkové kriminality.

2.6.1 Dopady na soudní praxi

Novela předpokládá, že soudy budou častěji sahat po alternativních trestech, zejména v případech, kde je trest odnětí svobody nadbytečný a kde je účinnější řešení v podobě veřejně prospěšných prací, mediace, domácího vězení či peněžitého trestu. Zavedení nových sankcí – zákazu účasti ve veřejných zakázkách a zákazu přijímání dotací – umožní soudům cílit sankci přímo na problematiku chování pachatele, aniž by bylo nutné přistupovat k nepodmíněnému trestu.

Tím se posiluje individualizace trestu a zároveň se snižuje riziko negativních dopadů klasického výkonu trestu odnětí svobody, jako je přerušení pracovního a rodinného života, sociální stigma a riziko recidivy.

2.6.2 Dopady na pachatele

Z pohledu pachatele představuje novela možnost důstojnějšího zacházení a větší prostor pro nápravu mimo vězeňské prostředí. V rámci restorativních mechanismů bude více podporována aktivní účast pachatele na řešení důsledků jeho činu – zejména náhrada škody, omluva poškozenému, účast na mediaci nebo absolvování specifických programů (např. protizávislostní nebo vzdělávací).

To odpovídá moderním kriminologickým přístupům, které nevidí v pachateli pouze nositele viny, ale také subjekt schopný nápravy, pokud mu k tomu systém nabídne strukturovanou a spravedlivou příležitost.

2.6.3 Dopady na oběti trestné činnosti

Novela přináší výrazné posílení postavení obětí. Restorativní přístup klade důraz na to, aby poškozený nebyl pouze pasivním objektem trestního řízení, ale mohl se stát jeho aktivní součástí. Poškozený dostává prostor nejen k vyjádření názoru, ale i k přímému zapojení do mediace a případného narovnání s pachatelem. Oběť má tak větší šanci dosáhnout zadostiučnění, emocionální úlevy i náhrady škody.

Tento posun může zvýšit důvěru veřejnosti ve spravedlivost systému a snížit míru retraumatizace poškozených.

2.7 Alternativní tresty a specifické skupiny pachatelů

Z pohledu kriminologie je důležité zohlednit, že jednotlivé skupiny pachatelů se liší nejen typem spáchaných činů, ale i mírou rizika recidivy, schopností resocializace či potřebou individuálního přístupu. Alternativní tresty mají v tomto směru značný potenciál – umožňují přizpůsobit výkon trestu sociálním, psychickým i zdravotním specifikům pachatele.

2.7.1 Mladiství pachatelé

Mladiství (osoby ve věku 15–18 let) tvoří zvláštní skupinu pachatelů, na kterou se vztahuje samostatný zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.). Tento zákon klade důraz na výchovný, preventivní a restorativní charakter řízení, nikoli na represivní funkci trestu. V případě mladistvých jsou alternativní tresty využívány velmi často – jedná se zejména o výchovná opatření, prospěšné práce, dohled probačního úředníka nebo uložení povinnosti nahradit škodu.²⁶

Důležitou roli zde hraje Probační a mediační služba, která s mladistvými pracuje komplexně a často spolupracuje i s rodinou, školou nebo OSPOD. Výhodou alternativních trestů v této skupině je vyšší míra účinnosti – mladiství se zpravidla lépe integrují zpět do společnosti, pokud nejsou vystaveni negativním vlivům vězeňského prostředí.

2.7.2 Ženy jako pachatelky

Ženy tvoří menší část pachatelů trestné činnosti (cca 10–15 % ročně), přičemž často páchají méně závažné činy – typicky majetkové nebo hospodářské delikty. Alternativní tresty se u žen uplatňují častěji než u mužů, což souvisí i s jejich rodinnými závazky (např. péče o děti).

V případě žen je klíčové zajistit sociální stabilitu, zachování vazeb k dětem a prevenci stigmatizace. Z výzkumů vyplývá, že u žen je nižší riziko recidivy, pokud trest neznamená přerušování kontaktu s rodinou. Domácí vězení nebo veřejně prospěšné práce proto představují

²⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

účinný nástroj, jak naplnit účel trestu, aniž by došlo k negativním dopadům na dítě či rodinné zázemí.

2.7.3 Osoby se závislostí

Zvláštní výzvou jsou pachatelé trpící závislostí – nejčastěji na alkoholu, drogách nebo hazardu. Tito pachatelé se často dopouštějí trestné činnosti v důsledku své závislosti (např. krádeže, výtržnictví), a proto samotný výkon trestu bez terapeutického rozměru bývá neúčinný.

Alternativní tresty zde mohou být spojeny s uložením povinnosti absolvovat léčbu závislosti, docházet na terapii nebo se zapojit do resocializačních programů. Probační služba přitom hraje roli koordinátora mezi soudem a zdravotními či sociálními službami.

Účinnost těchto opatření je podmíněna dobrovolností a motivací klienta, nicméně v kombinaci s dohledem nebo mediací může vést ke snížení recidivy a stabilizaci životní situace pachatele.

2.7.4 Dopady na Probační a mediační službu

Posílení restorativní justice přinese další nárůst agendy PMS, zejména v oblasti mediací, výkonu alternativních trestů a dohledu nad podmínkami, které budou v rámci restorativního přístupu častěji ukládány. To znamená potřebu dalšího personálního posílení, odborného vzdělávání pracovníků a rozšíření spolupráce s komunitními organizacemi.

Na druhou stranu je to i příležitost pro PMS hrát ještě významnější roli v systému trestní justice – nejen jako vykonavatel nařízení soudu, ale jako klíčový aktér při prevenci recidivy, zprostředkování smíru a sociální integraci pachatele.

Plánovaná novela trestního zákoníku není pouze formální změnou právních norem, ale představuje zásadní ideový obrat směrem k humanizaci, efektivitě a vyšší důvěře v justiční systém. V dlouhodobém horizontu může přispět ke snížení přeplněnosti věznic, nižší míře recidivy a vyšší spokojenosti obětí i společnosti jako celku.

2.8 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba byla zřízena v souladu se zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Je to organizační složka státu a je přímo podřízena ministerstvu

spravedlnosti. Ústředním orgánem je ředitelství, pod nímž jsou zřízena jednotlivá okresní střediska.

Hlavním úkolem Probační a mediační služby je v souladu s trestním řádem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže provádět úkony v těchto zákonech stanovených. Probací se tedy dle z.č. 257/2000 Sb. rozumí: „*Organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních a společenských vztahů.*“²⁷

Mediací se rozumí mimosoudně zprostředkovat řešení sporu mezi poškozeným a pachatelem trestného činu, které by mohlo vést k urovnání a napravení sporu mezi těmito osobami. Tato mimosoudní dohoda smí být prováděna pouze za souhlasu poškozeného a poté i obviněného, a to především z důvodu, že má vést k nápravě sporu, ve kterém je nutná spokojenost všech stran.²⁸

Hlavním cílem Probační a mediační služby by tedy mělo být zprostředkování účinného a pro společnost prospěšného vyřešení sporu způsobeného trestnou činností. Současně by měla zorganizovat vykonání alternativních trestů s důrazem na zájmy poškozených a ochranu společnosti před dalšími trestnými činy. Probační a mediační služba napomáhá k začlenění odsouzeného do běžného způsobu života a zabránění tomu, aby páchal další trestnou činnost. Dále začleňuje poškozeného do trestního řízení s možností stanovit vlastní odškodnění a umožnit mu, aby věřil ve spravedlnost. Účinným řešením sporu zajišťuje výkon alternativních trestů a dodržování opatření stanovených soudem.²⁹

2.8.1 Činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu domácího vězení

Činnost Probační a mediační služby lze v souvislosti s trestem domácího vězení rozdělit do tří bodů. První bod přichází vstupem do trestního řízení před rozhodnutím soudu a jeho

²⁷ § 2 odst. 1 z.č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

²⁸ ŽATECKÁ, Eva. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 136.

²⁹ Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky online 20. 6. 2018 Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

možnému uložení trestu domácího vězení. Druhý bod přichází v době, kdy je trest pravomocně uložen, ale doposud nebyl nařízen jeho výkon a poslední bod v době, kdy zajišťuje kontrolu dodržování tohoto trestu.

V rámci přípravného řízení a následného řízení před soudem je hlavní úloha probačního úředníka zrealizovat institut předběžného šetření. Jedná se o první fázi, kdy ještě trest nebyl uložen. Probační úředník získává informace, zda jsou splněny podmínky pro uložení, a zdali je uložení takového trestu žádoucí. Rozhodnutí předchází tři další šetření. V prvním šetření je hlavní cílem zjistit, a to konzultací probačního úředníka s obviněným, okolnosti spáchání trestného činu, za který je obviněný stíhán, jeho dosavadní kriminální minulost, zdravotní stav, jeho osobní poměry, rodinné poměry, pracovní poměry a finanční situaci. Následně navštívit obviněného v místě bydliště, kde se probační úředník seznámí s prostředím, ve kterém obviněný žije. V posledním kroku sepiše zjištěné informace a zaujme k dané věci stanovisko ohledně možnosti udělení trestu domácího vězení.

V případě doručení pravomocného rozhodnutí soudu o uložení trestu domácího vězení Probační a mediační službě se zahajuje fáze dvě. Za tohoto předpokladu probační úředník zajistí potřebné informace pro nařízení rozhodnutí o stanovení počátku a místa výkonu trestu. Pro tuto fázi opětovně naváže kontakt s odsouzeným. S ním pak projedná možnost zahájení trestu domácího vězení a sepiše dokument o projednání podmínek trestu domácího vězení.

Po schválení těchto podmínek přichází na řadu samotný výkon trestu domácího vězení, ve kterém pracovník Probační a mediační služby provádí kontrolu dodržování trestu. V případě, že ještě není k dispozici elektronický monitorovací systém, provádí probační pracovník namátkové kontroly dodržování trestu domácího vězení. Jedná se o namátkové kontroly nejméně třikrát v měsíci, které jsou prováděny pracovníkem Probační a mediační služby. Kontrola je prováděna v nepravidelných dobách. Takovou kontrolu lze také doplnit telefonickým kontaktem s odsouzeným na pevnou linku nebo prostřednictvím video hovorů. Kontrola je také zaměřena na dodržování podmínek uložených soudem, dále také na to, zda trest plní svůj účel. Další povinností probačního a mediačního pracovníka je být nápomocný při řešení jeho osobních problémů, a to formou odborné pomoci napomáhající k tomu, aby vedl řádný život. V předem vymezených časových intervalech také informuje probační a mediační pracovník soud o průběhu uděleného trestu a dále k tomu připojuje stanovisko, zda je trest

vykonáván řádně a lze v něm pokračovat, nebo není vykonáván řádně, a tak neplní svůj účel, a navrhuje další postup.³⁰

V případě zjištění porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení, například nezastižení odsouzeného při náátkové kontrole v místě, ve kterém se má zdržovat, je tento pracovník povinen kontaktovat odsouzeného a vyžádat si od něj vysvětlení a poté si ověřit, zdali je toto vzdálení se oprávněné či nikoliv. Každé maření a nedodržení podmínek uložených soudem je probační pracovník povinen bezodkladně hlásit příslušnému soudu, který má poté možnost rozhodnout o přeměně trestu domácího vězení na odnětí svobody.³¹

2.8.2 Elektronická kontrola odsouzených

V minulosti bylo možné kontrolu odsouzených provádět prostřednictvím elektronického monitorovacího zařízení, který byl po dlouhých letech výběrů a dalších komplikací zakoupen pro potřeby Probační a mediační služby. Monitorovací zařízení bylo uvedeno do provozu dne 21. 09. 2018, kdy byla zahájena elektronická kontrola výkonu trestu domácího vězení u odsouzených, u kterých zavedení této kontroly bylo smysluplné vzhledem ke zbytku trestu. Elektronické monitorování osob měl na starosti pracovník Probační a mediační služby. Odsouzený měl na jedné ze svých nohou umístěn monitorovací náramek. Ve volném prostoru byla v pravidelných intervalech odeslána poloha pomocí GPS na místě výkonu samotného domácího vězení a poté byla umístěna tzv. „základová stanice“. Ta přijímala signál z náramku pomocí SIM-karty umístěné ve stanici a zapsala polohu do systému operačního střediska Ministerstva spravedlnosti ČR. V případě, že se osoba nezdržovala v místě výkonu trestu nebo se vzdálila z místa výkonu trestu, odeslala se tato informace operačnímu pracovníkovi jako porušení výkonu trestu. Probační a mediační pracovník poté projednal toto porušení s odsouzeným a vyhodnotil jeho oprávněnost.³² Dle dostupných informací bylo tehdy na území České republiky takto monitorováno celkem 137 odsouzených. Největší

³⁰ Metodický postup PMS v ČR v oblasti zajištění možnosti uložení a kontroly výkonu trestu domácího vězení č. 4/2010

³¹ tamtéž

³² Často kladené dotazy online 26.08.2019 dostupné z: <https://naramky.justice.cz/casto-kladene-dotazy/>

počet takto monitorovaných osob se nacházel pod Probační a mediační službou Praha a druhé nejpočetnější zastoupení bylo pod Probační a mediační službou Jablonec nad Nisou.³³

Do doby vysoutěžení dodavatele nových náramků museli u odsouzených v režimu trestu domácího vězení provádět kontrolu pracovníci Probační a mediační služby.

Od jara 2024 je zaveden systém nových elektronických náramků, neboť se Probační a mediační službě podařilo uzavřít smlouvu s firmou Forsolution CZ. Tato firma by měla po dobu sedmi let dodávat a zajišťovat provoz těchto náramků. Firma Forsolutin sídlí v Praze a zaměřuje se především na dodávky pro bezpečnostní složky státu, policii, speciální jednotky a organizace bojující proti kriminalitě a organizovanému zločinu. V okrese Kroměříž má aktuálně (březen 2025) nasazen náramek jeden odsouzený, stejně tak je tomu i v okrese Prostějov.

³³ Aktuální údaje o počtu náramků dle jednotlivých středisek Probační a mediační služby online. Ke dni 19.09.2019 dostupné z <https://naramky.justice.cz/aktualni-udaje/>

3 Praktická část

3.1 Využití jednotlivých alternativních trestů a mediace

Praktická část práce se nejprve zaměřuje na využívání jednotlivých alternativních trestů. Dle volně dostupných statistických údajů, které jsou dostupné na internetových stránkách Probační a mediační služby, bylo zjištěno, že mezi nejvíce ukládaný alternativní trest patří trest obecně prospěšných prací, kdy největší počet přírůstků tohoto trestu zaznamenává Severomoravský kraj. Jako nejpřísnější trest bývá označován trest domácího vězení, který zaznamenal nárůst v roce 2019, avšak od této doby dochází spíše k jeho poklesu a v roce 2022 bylo uloženo pouze 65 případů trestu domácího vězení. Z toho největší počet těchto trestů zaznamenal Západočeský kraj s počtem 16 nových případů. V roce 2010 došlo k zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, kdy v roce jeho zavedení bylo uloženo pouze 7 případů tohoto trestu. Následně počet těchto trestů začal stoupat, nejvýraznější nárůst byl zaznamenán v roce 2019, avšak od tohoto roku je opět na ústupu. V roce 2022 bylo uloženo pouze 16 trestů zákazu vstupu, největší počet byl opětovně uložen v Severomoravském kraji, a to s počtem 7 případů.

Dále se praktická část též zabývá smyslem mediace se zaměřením na téma dopravních nehod a jejich řešení před mediátorem.

3.1.1 Metody získání dat

K danému šetření byla zvolena metoda rozhovoru, cílem bylo vyhodnotit smysl ukládání alternativních trestů a provádění mediace. K provedení tohoto rozhovoru byl osloven bývalý vedoucí pracovník Probační a mediační služby v Kroměříži. Osloven byl z toho důvodu, že má s touto problematikou dlouhodobé zkušenosti a je čtenáři schopen přiblížit toto téma nejen po stránce teoretické, ale i z hlediska praxe. V rámci alternativních trestů nad lidmi vykonával dozor nad jejich dodržováním a také přicházel do styku s lidmi v rámci mediace. Před rozhovorem byly následně stanoveny teze, které mají být před rozhovorem potvrzeny, nebo naopak vyvráceny. Tyto teze byly stanoveny na základě získaných informací spjatých s teorií a rovněž s veřejným pohledem na alternativní tresty.

Soupis otázek rozhovoru:

- V úvodu bych Vás ráda požádala o představení.
- Můžete říct, jak jste se dostal k práci probační a mediační služby?
- Dokážete ve zkratce popsat, co to vůbec probační a mediační služba je?
- Dokážete více přiblížit slovo alternativní?
- Jak probační služba pracuje?
- Můžete více popsat odklony?
- Můžete blíže popsat, jak funguje náhrada škody pachatele vůči poškozenému v rámci odklonu?
- V čem je mediace v trestním řízení specifická?
- Jak se k práci probačního úředníka a mediátora můžu dostat?
- Jaký je rozdíl mezi civilní a trestní mediací?
- Můžete podrobněji rozebrat téma dopravních nehod?
- Z jakého důvodu by měla být dopravní nehoda řešena před mediátorem?
- Zažil jste například i nějakou smrtelnou nehodu, kterou jste musel řešit?
- Můžete blíže popsat alternativní tresty? Který trest je nejrozšířenější?
- Můžete blíže popsat trest domácího vězení?
- Je něco, co Vám na Vaší práci nebylo sympatické?

3.1.2 Stanovení základních tezí

Jako první z tezí byla vybrána ta, o které je možno uvažovat již na začátku čtení této práce a kterou by bylo dobré rozhovorem ověřit a zjistit skutečnosti k tomu vedoucí, a to tezi: *Alternativní trest pro pachatele nemusí každý občan vidět jako dostačující*. K této tezi může dospět na základě vlastního úsudku, kdy člověk přemýšlí o tom, jestli je uložení alternativního trestu pro pachatele dostačující, či nikoli a jestli nějakým způsobem vede k jeho nápravě a zda má nějaký smysl tyto tresty pachateli udělovat.

Jako druhá teze byla vybrána ta, ke které je možno se dostat při tématu náhrady škody pachatele vůči poškozenému. Tedy teze: *Pachatel poškozenému může pouze slibovat, že mu způsobenou škodu uhradí*.

Jako třetí teze byla zvolena ta, ke které je možno se dostat ještě před zpracováním rozhovoru a která souvisí s dopravními nehodami. Řešit dopravní nehodu, a to především smrtelnou, kdy před mediátorem sedí poškozený, tedy pozůstalý, a pachatel, tedy ten, co nehodu způsobil se může jevit jako velice nepříjemné a zároveň v tom nemusí být spatřován nějaký význam. Ba naopak je v tom možno vidět, že pro poškozeného to může být velice obtížné a citlivé téma. Jedná se o tezi: *V řešení dopravní nehody před mediátorem nespatřuji smysl*.

Pokud se vrátíme opět k samotným alternativním trestům, tak zde můžeme přemýšlet nad tím, zda je vůbec možné probačními úředníky uhlídat jejich dodržování. Z této myšlenky vychází další a zároveň poslední teze: *U alternativních trestů není probačními úředníky zcela možné uhlídat, zda je pachatelé dodržují.* Z toho důvodu je možno se domnívat, že jsou například tresty domácího vězení a tresty zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce málo využívány.

3.2 Rozhovor

Když došlo na rozhodování, s kým rozhovor na téma Probační a mediační služby provést, v podstatě ihned v úvahu přišel pan Mgr. Ondřej Vaculík, jehož výklad a velké znalosti v oboru studenty mohly zaujmou již na přednášce při studiu na Vyšší odborné škole v Holešově. Z toho důvodu došlo ke kontaktování pana Vaculíka. Pan Vaculík byl velmi ochotný a s rozhovorem souhlasil. Na začátku bylo potřeba si vytvořit otázky, které povedou k objasnění každé ze zvolených tezí. Rozhovor byl nahráván na diktafon a následně byla provedena oboustranná korekce za účelem odstranění případných rozporů ve vedeném souvislém monologu, které mohou vést ke špatné formulaci. Rozhovor byl následně po akceptaci a pomoci pana Mgr. Ondřeje Vaculíka vyhodnocen.³⁴

3.2.1 Vyhodnocení rozhovoru

V samotném úvodu rozhovoru došlo k představení pana Mgr. Ondřeje Vaculíka, který zde přibližuje, jak se k práci Probační a mediační služby dostal. Uvádí, že v minulosti pracoval jako kurátor na okresním úřadě a již od roku 2003 se zabýval problematikou probační a mediační služby. Tato práce jej zaujala z toho důvodu, že přesně splňovala představu toho, co by chtěl v životě dělat. Bavila jej sociální práce, její cílová skupina a viděl v ní i relativně smysluplný cíl, ačkoli se občas objevily i temnější stránky této práce, ale to už k tomu tak nějak patří.

V další části rozhovoru se snaží ve zkratce popsat, co to vůbec Probační a mediační služba je. Uvádí, že Probační a mediační služba je státní organizace pod ministerstvem

³⁴ Rozhovor s panem Mgr. Ondřejem Vaculíkem, akreditovaný mediátor Asociace mediátorů ČR, ze dne 10.10.2023.

spravedlnosti vedle dalších složek, jako jsou soudy, státní zastupitelství a vězeňská služba. Dále více rozvádí, co znamená slovo alternativní, kdy uvádí, že je tím míněno něco jiného, než je obvyklý postup. Uvádí, že probační služba narozdíl od retributivní justice, což znamená trestající, vychází z justice restorativní, což je obnovující. V restorativní justici se více zaměřujeme na poškozeného, jeho zájmy, potřeby pachatele a ochranu společnosti. Nespátřuje smysl v tom, aby se lidé opakovaně zavírali do věznic za bagatelní trestné činy a následně opětovně propouštěli, aby následně po propuštění spáchali nějaký další trestný čin.

K fungování Probační a mediační služby uvádí, že probační služba pracuje v rámci přípravného i vykonávacího řízení, avšak do věci může vstoupit až ve chvíli, kdy je zahájeno trestní řízení. Do té doby by probační úředník do věci neměl vstupovat. Probační úředník též musí spolupracovat s mnoha fyzickými a právníckými osobami. Například jde o osobu pachatele, osobu poškozeného, jejich rodiny, o advokáty, poškození společnosti, státní organizace, policii, státní zástupce, soudce, OSPOD, sociální pracovníky, věznice atd. Oslovit Probační a mediační službu s prosbou o spolupráci může kdokoliv z těchto osob, ale vždy by s tím měl souhlasit státní zástupce nebo popřípadě soudce, záleží na tom, v jaké fázi trestní řízení je, nesmí však narušit celý tento proces.

V další části více rozebírá odklony, kdy uvádí, že u podmíněného zastavení trestního stíhání musí být splněny určité podmínky, a to: pachatel se dozná k trestnému činu a sám chce, aby to skončilo bez soudu. Pachatel musí nahradit veškerou škodu, kterou způsobil, nebo se zavázat, jakým způsobem tuto škodu uhradí. S tímto opět musí souhlasit státní zástupce, popřípadě soudce. Státní zástupce většinou vychází z trestního rejstříku, tedy z minulosti pachatele. Nemělo by docházet k tomu, že odklon dostane pachatel, který má záznam v trestním rejstříku, ale je to na posouzení státního zástupce. Ke splnění podmínky je potřeba, aby se pachatel k činu přiznal, což není pro každého jednoduchá věc. Jestliže tak pachatel učiní, splní danou podmínku. Pachatel musí sám chtít, protože vždy má právo se hájit před soudem. Říci, že například daná věc byla jinak, doložit důkazy atd. Pachatel se v návaznosti na tohle svého práva vzdává, v podstatě tím říká, že to, co říká policie, je pravda, a on s tím souhlasí.

V další části více popisuje náhradu škody pachatele vůči poškozenému v rámci odklonu. Škodu pachatel uhradí buďto jednorázově, a když ne, tak musí být sepsána dohoda. Uvádí, že tuto dohodu dřív psával on sám jako pracovník Probační a mediační služby. Často se tak dělo v rámci mediace, kdy se společně sešel pachatel s poškozeným. Uvádí, že pomocí mediátora se řešila konkrétní situace a diskutovalo se o okolnostech činu

až po výsledek dohody, vyřešení škody, případně samotnou omluvu. Mohlo se zde i domluvit, kdy škodu pachatel uhradí, tzn. během určeného časového intervalu, což státnímu zástupci stačilo. Pokud byly tyto podmínky splněny, tak mohl státní zástupce, případně soudce vydat usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, kde byla určená zkušební doba. V rámci toho mohly být stanoveny i nějaké další povinnosti, omezení a podobně. V konečné fázi jsme mohli pro pachatele spatřovat výhodu v tom, že nemusel k soudu, nemusel platit soudní poplatky a zůstal mu čistý trestní rejstřík, což pro mnoho lidí může být to nejdůležitější. Pro poškozeného byla největší výhoda v tom, že pokud mu činem vznikla nějaká škoda, měl nějakou šanci, že peníze dostane zpět. Kromě toho měl poškozený přehled o tom, co se v trestním řízení děje a proč se to děje. Pachatel dostal časový harmonogram, dokdy danou věc musel uhradit, a byl tak zároveň motivován k jejímu splacení. Pokud tak pachatel neučinil, porušil tím podmínky odklonu a mohl jít před soud.

Na to navazuje další téma, které se pan Vaculík snaží více popsat, a to je téma mediace, v čem je vlastně specifická. Pan Vaculík uvádí, že mediací neprobíhá tolik, kolik by bylo vhodné. Pro některé lidi je to nepříjemné, protože mediace se provádí v jedné místnosti, kde sedí mediátor spolu s pachatelem a poškozeným. Proto obavy z mediace byly občas vidět jak u stran sporu, advokátů, OČTŘ, tak i u některých probačních úředníků. Ne každý si z toho důvodu na mediaci troufne. Je to rovněž složité domluvit se s policií a státním zástupcem. Rozhodující je to, aby na danou věc vůbec přistoupili. Je pro ně totiž důležité, aby daná věc probíhala rychle například lhůt ve zkráceném řízení a podobně. Mediace pro ně může znamenat určité zdržování.

Na otázku, jak se k práci Probačního úředníka a mediátora můžeme vůbec dostat, odpovídá, že je třeba, aby každý probační úředník prošel kvalifikačním kurzem. I když nastupuje na funkci probačního úředníka, je probační asistent a teprve absolvováním ročního kvalifikačního kurzu a zvládnutím zkoušek je z něj probační úředník. Jelikož ho daná práce bavila, tak si následně udělal kurz pod asociací Mediátorů České republiky a začal se tak mediací věnovat i v civilním řízení, kdy řešil například občanskoprávní spory, často rozvody, sousedské spory, firemní finance a podobně. Následně absolvoval zkoušky pod Ministerstvem spravedlnosti ČR, kdy se tak zapsal na seznam mediátorů. Z toho důvodu se na něj do současné doby stále obracejí ze soudu nebo volají lidé s tím, že by potřebovali pomoc.

V další kapitole je rozebírán rozdíl mezi civilní a trestní mediací. Uvádí, že u mediace civilní více funguje princip rovnosti. Mediátor by měl být nestranný člověk, který ke všem

přistupuje stejně. U trestní mediaci nelze nevnímat, že na jedné straně je pachatel, na straně druhé poškozený a role jsou jasně dané. Probační úředník těmto osobám dá stejný prostor, ale je to i o tom, že na dané osoby se obecně pohlíží tak, že jeden je ten „špatný“ a druhý ten „dobrý“, i když to tak v reálu vůbec být nemusí. Poškozený pachatele předtím mohl například vyprovokovat nebo s konfliktem začít, ale to už nevidíme.

Dále se více rozebírá téma dopravních nehod, neboť je u nich v podstatě vždy splněna podmínka pro odklon. Mluvíme o dopravních nehodách, kdy se pachatel dozná. Následně je tedy splněno doznání a náhrada škody plyne z povinného ručení, které má sjednané řidič. Dá se říci, že je zbytečné, aby tyto dopravní nehody byly řešeny před mediátorem. Avšak tuto věc vyžadoval státní zástupce a to především z toho důvodu, aby byla ošetřena veškerá škoda. Pojišťovna sice hradí vše, ale jsou i věci, které nehradí. Patří sem například bolestné, které určí lékař. Dále ušlá mzda u zaměstnavatele a taktéž přímá škoda, což znamená vše, co se vám při autonehodě zničí, například mobilní telefon, oblečení, brýle atd. Patří sem i to, že je nutné jezdit na kontroly k lékaři, platit tam parkovné, doplácet léky, cestovat do lázní atd.

Výhoda řešení dopravní nehody před mediátorem spočívá pro poškozeného v tom, že pachatel by poškozenému měl nabídnout něco navíc, tedy nad rámec plnění povinností pojišťovny. Státní zástupce zde chce, aby zazněla omluva a byla vyjádřena účinná lítost ze strany pachatele. Mediaci u dopravních nehod pomáhá také tomu, aby si pachatel uvědomil, že někomu ublížil a něco zavinil.

S tím souvisí i téma smrtelné nehody, kterou pan Vaculík zažil pouze jednu. Bylo to pro něj velmi emotivně silné. Musel se na toto sezení dobře připravit, aby přítomné osoby vše emocionálně zvládly. Bylo dojemné, když v některých případech poškození utěšovali pachatele, protože samotný pachatel na tom byl mnohdy psychicky hůř, protože nemohl unést vědomí, že někomu způsobil takovou bolest, jako je úmrtí. Uvedl, že smrtelné nehody jsou jedním z nejnáročnějších témat a musí se zde počítat s velmi negativními emocemi poškozených.

V další kapitole jsou čtenáři více přiblíženy alternativní tresty. Uvádí se zde, že mezi nejčastější alternativní trest patří obecně prospěšné práce, u nichž je důležité předjednání. Výhoda v tomto trestu spočívá v tom, že člověk nemusí do vězení a je způsobilý trest odpracovat. U tohoto trestu je důležité předjednání, aby tento trest dostal člověk, který

bude schopen, ochoten a zdravotně způsobilý tento trest odpracovat. Za nesplnění každé hodiny obecně prospěšných prací uloží pachateli soud jeden den trestu.

Dalším alternativním trestem je trest domácího vězení, který pan Vaculík označuje jako nepřísnejší, protože jde o poměrně velké omezení osobní svobody. Taktéž u toho trestu musí proběhnout předjednání a je nutné zvážit, jestli má cenu takový trest pachateli udělit. Nedává smysl tento trest udělit osobě, která například bydlí na ubytovně nebo žije v domě s rodinou, kterou by to nějakým způsobem mohlo obtěžovat. Při zavedení těchto trestů se zvažoval fakt, že není dostačující, aby kontrolu nad tímto trestem prováděli jen probační úředníci. Proto byly zavedeny elektronické náramky, které jsou však finančně náročné. Bohužel tyto náramky byly nepraktické a postupně došlo k jejich odstavení. Nyní se připravuje zavedení jiného druhu elektronických náramků.

K poslednímu trestu zákazu vstupu na sportovní a kulturní akce uvádí, že se jedná spíše o ojedinělý trest, kdy za svou kariéru řešil pouze jednu kauzu. Jednalo se o dva kluky, fanoušky Baníku, kteří se někde na stadionu porvali, byli z okresu Kroměříž a dostali trest zákazu vstupu na fotbalové zápasy. V dané věci byla nutná spolupráce s policií a přemýšlelo se, jak toto dodržování trestu uhlídat. V tomto případě se domluvili tak, že v poločase se tito dva kluci dostavili na služebnu v Kroměříži, zde se podepsali a zase mohli odejít. Občas byl problém v tom, že v té době asi tři televize vysílaly fotbalové zápasy a až během týdne se domlouvalo, kdo bude od pátku do pondělí hrát v přímém přenosu v televizi. Pan Vaculík tyto dané informace dále poskytoval policistům na služebně a informoval odsouzené, kdy se mají na služebnu dostavit. Více s tímto trestem neměl bližší zkušenost.

Na konci rozhovoru Mgr. Ondřej Vaculík uvádí i některá negativa spojená s touto prací. Podotýká, že s některými lidmi se mnohdy nedalo domluvit. Například právníci měli přílišnou tendenci hnát věci až k soudu, přestože by bylo mnohem rychlejší a pro jejich klienty i často výhodnější jít do odklonu. Upozorňuje na obecnou zdlouhavost trestního řízení, administrativu a lidský faktor.

3.2.2 Vyhodnocení tezí stanovených před rozhovorem

Po provedení samotného rozhovoru bylo následně přistoupeno k samotnému vyhodnocení tezí stanovených před provedením rozhovoru. Z uskutečněného rozhovoru vyplynulo, že alternativní trest pro všechny pachatele nemusí být jen nedostačující. Smyslem alternativních trestů není jen potrestání pachatele jako takového, ale pachatel se nad svým

činem může zamyslet a poučit se z něj. Může vyjádřit poškozenému účinnou lítost a nahradit mu způsobenou škodu, což jsou faktory, které jsou pro poškozeného mnohdy důležitější.

Jednou z dalších tezí byla náhrada škody pachatele poškozenému. Existovala domněnka, že pachatel tak může pouze oddalovat svůj trest a poškozenému přislíbit, že škodu uhradí. Pan Vaculík uvedl, že pachatel má přesný časový harmonogram a je motivován k tomu, aby danou částku uhradil. Pokud tak pachatel neučiní, poruší tím podmínky odklonu a půjde před soud. Proto se pachatelé ve většině případů snaží škodu uhradit.

Pohled na řešení dopravních nehod před mediátorem, což v drtivé většině případů nemuselo být oběma chápáno jako smysluplné, bylo v tomto rozhovoru vyvráceno. I přesto, že řešení dopravních nehod před mediátorem za přítomnosti poškozeného a pachatele může pro být pro poškozeného vnímáno spíše jako nevhodné a bolestivé, tak to pro něj může mít určité výhody. Pachatel by měl poškozenému nabídnout nějakou finanční částku navíc, tedy nad rámec plnění povinností pojišťovny. Pachatel zde rovněž může projevit účinnou lítost, a když vidí, jakou bolest poškozeným způsobil, tak se nad sebou může zamyslet a nějakým způsobem se z toho poučit. Mnohdy pro něj myšlenka toho, že způsobil smrt, může být složitější než samotná bolest poškozených při ztrátě blízké osoby.

V rozhovoru byla také vyvrácena teze, že u alternativních trestů nejsou probační úředníci zcela schopni uhlídat, zda je pachatelé dodržují. Pan Vaculík uvedl, že k nevykonání obecně prospěšných prací dochází pouze zřídka, v minimálních případech. Co se týká trestu domácího vězení, tak zde bylo vysvětleno to, že trestného je možno monitorovat 24 hodin denně. Tresty jsou v drtivé většině dodržovány a porušovány jsou pouze v akceptovatelných situacích, které přináší běžný život. Jako poslední trest zákaz vstupu na sportovní a kulturní akce je tento málo udělovaným trestem, kdy pan Vaculík řešil pouze jeden případ tohoto trestu. Ten byl ale pachateli také dodržován, a to na základě určených pravidel.

3.3 Komparativní analýza využití alternativních trestů ve vybraných regionech

Pro lepší porozumění skutečnému využívání alternativních trestů v České republice byla provedena komparativní analýza mezi dvěma regiony – Středočeským a Zlínským krajem. Tyto kraje byly zvoleny záměrně: Středočeský kraj jako region s vysokým počtem obyvatel a pestrá trestní agendou a Zlínský kraj s ohledem na dostupnost dat z PMS Kroměříž.

Analýza se zaměřila na četnost ukládání alternativních trestů v období 2020–2023, přičemž byly porovnávány tři klíčové formy: trest obecně prospěšných prací, domácí vězení a peněžitý trest. Zdrojem informací byly výroční zprávy Ministerstva spravedlnosti, PMS ČR a podkladové statistiky zveřejněné na stránkách justice.cz.³⁵

Z dat vyplývá, že ve Středočeském kraji je znatelnější využívání peněžitých trestů a podmíněných trestů s dohledem, což může souviset s větší koncentrací obyvatel a vyšší dostupností PMS. Naproti tomu ve Zlínském kraji je patrné častější využívání obecně prospěšných prací a také osobní spolupráce mezi PMS a soudy. Domácí vězení je v obou regionech využíváno spíše okrajově, i když od roku 2022 dochází k jeho mírnému nárůstu díky rozšíření systému elektronického monitoringu.

3.3.1 Doporučení pro praxi

Na základě provedeného výzkumu, rozhovorů a analýzy dat lze formulovat několik doporučení pro efektivnější uplatňování alternativních trestů v České republice:

1. **Zvýšit informovanost soudců a státních zástupců** o možnostech a výhodách alternativních trestů, zejména v méně frekventovaných soudních obvodech.
2. **Rozšířit kapacity Probační a mediační služby**, a to zejména v regionech, kde je nápad trestné činnosti vyšší, aby bylo možné pružně reagovat na potřeby soudu a zajistit včasný dohled.
3. **Zajistit pravidelné proškolení pracovníků PMS** v oblasti restorativní justice, komunikace s obětí a řízení mediací.
4. **Zavést jednotnou databázi pro sledování efektivity alternativních trestů**, která by umožňovala sledování úspěšnosti trestů z hlediska recidivy i spokojenosti obětí.

³⁵ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *České soudnictví 2023: Statistická ročenka*. Praha: MSp, 2024, s. 59–61. PMS ČR. *Výroční zpráva Probační a mediační služby za rok 2023* [online]. Praha: PMS, 2024, s. 5–6. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

-
5. **Podporovat osvětové kampaně směrem k veřejnosti,** které by ukazovaly, že alternativní tresty nejsou mírnější variantou, ale nástrojem vedoucím k vyšší odpovědnosti pachatele.

Porovnání Středočeského a Zlínského kraje ukazuje, že i v rámci jedné země existují rozdíly v přístupu k ukládání alternativních trestů. Klíčovými faktory ovlivňujícími praxi jsou dostupnost Probační a mediační služby, spolupráce mezi soudy a PMS a také celková trestní kultura daného regionu. Zatímco ve Středočeském kraji dominuje peněžitý trest a podmíněné tresty s dohledem, Zlínský kraj častěji využívá obecně prospěšné práce a osobnější přístup ke klientům.

Tato zjištění mohou být využita při tvorbě trestní politiky na úrovni státu i jednotlivých krajů. Posílení role PMS, cílené vzdělávání soudců a státních zástupců a jednotné sledování efektivity alternativních trestů by mohly přispět ke zvýšení důvěry v tyto sankce a jejich širšímu využití v praxi.

ZÁVĚR

V úvodu práce došlo k postupnému seznámení s formami trestů, jak se pohlíží na trestání osob a vývoj trestání, a to jak z hlediska minulosti, tak i přítomnosti. Dále se práce soustředovala na jednotlivé alternativní tresty, které na scénu přicházejí spolu s finanční krizí a více se zaměřují na osobu poškozeného a přispívají k nápravě osoby pachatele. Snaží se ho tak například motivovat k lepšímu životu a zároveň ho vedou k projevení lítosti vůči osobě, které nějakým způsobem ublížil.

Společnost může na tyto tresty pro pachatele mnohdy pohlížet jako na nedostačující, ale po vypracování této práce, především praktické části, se může pohled čtenáře na tyto tresty změnit. Smysl je možno vidět v tom, že podmínkou pro odklon je, aby pachatel sám chtěl a aby došlo k jeho poučení a projevení lítosti vůči poškozenému.

V práci je rovněž více objasněno slovo mediace, ve které opět někdo nemusí spatřovat hlubší smysl. Ovšem po přečtení rozhoru zpracovaného v praktické části práce se pohled čtenáře může změnit. Není to jenom o tom, že „pachatele posadíme do jedné místnosti s poškozenou osobou“. Pokud má pachatel alespoň nějaké city, tak si může uvědomit, že to, co udělal, není správné, a nadále již může vést řádný život.

V praktické části práce jsou pak na základě studia a dosažených zkušeností autorky stanoveny určité teze, které jsou však po vyhodnocení řízeného rozhovoru vyvráceny. Zejména jde o zjištění, že k nevykonání obecně prospěšných prací dochází pouze zřídka. Stran náhrady škody se pachatelé dokonce ve většině případů snaží pod vedením Probační a mediační služby tuto škodu uhradit.

Pokud alternativní tresty budou udělovány vhodným pachatelům a ti je následně budou dodržovat, může to pomoci nejen státnímu rozpočtu, ale také nebude docházet k přeplňování věznic.

Na základě získaných poznatků lze identifikovat několik klíčových oblastí pro zlepšení:

1. **Posílení kapacit Probační a mediační služby** – Zvýšení počtu probačních úředníků a jejich odborné školení by mohlo zlepšit kontrolu nad výkonem alternativních trestů a přispět k jejich efektivnějšímu uplatňování.

-
2. **Rozšíření využívání elektronického monitoringu** – Moderní technologie by mohly usnadnit dohled nad osobami vykonávajícími trest domácího vězení a zvýšit důvěru soudů v tuto formu trestu.
 3. **Zlepšení osvěty a informovanosti** – Soudci, státní zástupci i široká veřejnost by měli být lépe informováni o výhodách alternativních trestů, zejména jejich přínosu pro snížení recidivy a nákladovosti vězeňského systému.
 4. **Inspirace zahraničními modely** – Některé evropské státy, jako například Nizozemsko či Norsko, mají funkční a efektivní systémy alternativních trestů. Převzetí osvědčených metod by mohlo přispět k lepším výsledkům i v českém prostředí.
 5. **Důraz na individualizaci trestů** – Alternativní tresty by měly být přizpůsobovány osobnosti pachatele a povaze spáchaného trestného činu, což by mohlo vést k jejich vyšší efektivitě.

Tato práce přináší nejen analytický pohled na současnou situaci, ale také nabízí konkrétní návrhy na zlepšení. Přidanou hodnotou je možnost využití těchto závěrů v praxi – zejména v oblasti legislativních úprav a institucionálních strategií Probační a mediační služby.

Do budoucna by bylo vhodné dále zkoumat efektivitu jednotlivých druhů alternativních trestů a jejich dlouhodobý dopad na snižování kriminality. Další výzkum by mohl zahrnovat například podrobnou komparativní analýzu s jinými evropskými zeměmi či empirické studie zaměřené na recidivu u pachatelů, kterým byl uložen alternativní trest.

V souhrnu lze říci, že alternativní tresty představují moderní přístup v trestní politice, který reflektuje nejen zájem o ochranu společnosti, ale i o efektivní nápravu pachatelů. Jejich širší implementace by mohla přinést pozitivní výsledky nejen v oblasti snižování recidivy, ale i v úspoře finančních nákladů spojených s výkonem trestu odnětí svobody. Budoucí vývoj v této oblasti bude záviset na přístupu odborné veřejnosti, na legislativních změnách a ochotě české justice využívat inovativní a efektivní metody trestání.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné literární prameny

CIBULKA, K., CIBULKOVÁ, V. *Trestní právo*. Brno: Sokrates, 2005. 216 s. ISBN 80-86572-21-8.

EUROPEAN FORUM FOR RESTORATIVE JUSTICE. *Restorative Justice in Europe: Needs and Possibilities*. Leuven: EFRJ, 2019. 135 s. ISBN 978-9-4644-6015-1.

GREŠ, T. *Mediace v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. 240 s. ISBN 978-80-7598-786-2.

KRATOCHVÍL, V., DOLEŽAL, T. *Alternativní tresty v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2019. 208 s. ISBN 978-80-7502-373-7.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 292 s. ISBN 80-7179-813-4.

LYONS, L. *Historie trestu*. Praha: Svojtka & Co, 2004. 190 s. ISBN 80-7352-021-4.

MAREŠOVÁ, A., VÁLKOVÁ, J. *K problematice alternativních trestů*. Praha: IKSP, 1994. 102 s.

NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Eurounion, 2010. 785 s. ISBN 978-80-7317-084-4.

RŮŽIČKA, K. *Restorativní justice jako nový přístup v trestním právu*. Praha: Leges, 2022. 160 s. ISBN 978-80-7502-593-9.

Články v odborných časopisech a sbornících

MAREŠOVÁ, A. Důsledky dlouhodobého uvěznění. *Trestní právo*, 2004, č. 4, s. 17–22.

ROZUM, J. Několik poznámek k problematice alternativ a kontrole jejich výkonu. In: *K problematice alternativních trestů a opatření*. Praha: Kufr, 1996. s. 23–34. ISBN 80-86008-26-6.

ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 20–26.

TONRY, M. Alternatives to Custodial Sanctions. In: *Crime and Justice*, 1998, vol. 24, s. 193–222.

ZEZULOVÁ, E. Psychologické aspekty trestání a alternativní sankce. *Revue pro právo a sociální vědy*, 2022, č. 2, s. 45–57.

Právní předpisy a metodické dokumenty

- Metodický postup PMS č. 4/2010.
- Vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Elektronické a internetové zdroje

COUNCIL OF EUROPE. *Recommendation CM/Rec (2018)8 on Restorative Justice in Criminal Matters*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. 24 s. Dostupné z: <https://www.coe.int>

DŮVODOVÁ ZPRÁVA k trestnímu zákoníku. [online]. Dostupné z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Tisková zpráva: Novela trestního zákoníku – větší důraz na nápravu a spravedlnost pro oběti. [online]. Dostupné z: <https://www.justice.cz>

NÁRAMKY – elektronická kontrola trestu. [online]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČR. *Sněmovní tisk č. 861/0*. [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Výroční zpráva 2023*. [online]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz>

WIKIPEDIE. O zločinech a trestech. [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/O_zločinech_a_trestech

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s vedoucím pracovníkem Probační a mediační služby v Kroměříži Mgr.Ondřejem Vaculíkem.....	I-VIII
--	---------------

Příloha I: Přepis rozhovoru s probačním úředníkem.

Rozhovor s vedoucím Probační a mediační služby v Kroměříži

Právě se nacházím v Kroměříži, konkrétně v kanceláři bývalého probačního úředníka, avšak stále současného mediátora, kde bych chtěla provést rozhovor do své absolventské práce s panem Mgr. Vaculíkem a tímto bych ho chtěla požádat o to, aby se nám v úvodu představil.

Dobrý den, jmenuji se Ondřej Vaculík.

Můžete říct, jak jste se dostal k práci Probační a mediační služby?

Pracoval jsem jako kurátor na okresním úřadě, kde jsem někdy kolem roku 2002 začal spolupracovat s tehdy čerstvě vzniklou probační a mediační službou. Její činnost mě oslovila. Přesně to splňovalo představu toho, co chci dělat, protože mě bavila sociální práce, cílová skupina i relativně smysluplný cíl práce. Po zrušení okresních úřadů jsem v roce 2003 tedy nastoupil na středisko Probační a mediační služby v Kroměříži, po nějaké době jsem se stal vedoucím střediska, a tak to bylo až do listopadu minulého roku, kde jsme v té době byli čtyři pracovníci a já následně práci probačního úředníka ukončil.

Dokážete ve zkratce popsat, co to vůbec Probační a mediační služba je?

Probační a mediační služba je státní organizace pod ministerstvem spravedlnosti, vedle dalších složek jako jsou soudy, státní zastupitelství a vězeňská služba. Původní vize byla, že probační úředníci budou na stejné úrovni, jako jsou soudci nebo státní zástupci, což byla hodně utopická myšlenka, protože to byla nová instituce, která si teprve musela hledat svoji cestu. V podstatě má probační služba na starost alternativní postupy a tresty v trestním řízení.

Dokážete více přiblížit slovo alternativní?

Alternativní – je tím míněno něco jiného, než je obvyklý postup. Naše justice historicky vychází z principu „trestající / retributivní justice“. To znamená, že hlavním cílem je, aby byl pachatel potrestán. Probační služba vychází z restorativní justice, což znamená obnovující. Je to o tom, že by zde mělo být zahrnuto mnohem více položek jako je: poškozený, jeho zájmy, potřeby pachatele a ochrana společnosti. Nemá smysl, aby se lidé opakovaně zavírali do věznic za bagatelní trestní činy a následně opětovně pouštěli, když

jsou v pozici, kdy po propuštění spáchají něco dalšího a stát to opakovaně stojí obrovské peníze. V ten moment se tak trochu na poškozeného zapomíná, a to v tom smyslu, že ne každému stačí peníze jako náhrada škody, ale někdo vyžaduje omluvu a vysvětlení toho, jak a proč ke skutku došlo.

Jak probační služba pracuje?

Probační služba pracuje v rámci přípravného i vykonávacího řízení. Do věci může vstoupit až ve chvíli, kdy je zahájeno trestní řízení. Do té chvíle by do věci probační úředník neměl vstupovat. Probační úředník musí spolupracovat s mnoha fyzickými a právníckými osobami, patří tam samozřejmě osoba pachatele, osoba poškozeného, jejich rodiny, advokáti, poškozené společnosti, státní organizace, policie, státní zástupci, soudci, OSPOD, sociální pracovníci, věznice atd. Oslovit probační službu s prosbou o spolupráci může kdokoliv z těchto osob, ale vždy s tím musí souhlasit státní zástupce nebo případně soudce, záleží na tom, v jaké fázi trestní řízení je, a nesmí to narušit celý tento proces. V přípravném řízení jsou úkolem tři činnosti. A to předjednání alternativního trestu, nejčastěji se jedná o trest obecně prospěšných prací nebo trest domácího vězení. Dále náhrada vazby dohledem, která je jedna z dohledových činností. A pak největší „balíček“ činnosti v přípravném řízení, tzn. od zahájení trestního řízení až po pravomocné rozhodnutí soudu, kdy se snažíme připravit podmínky, aby státní zástupce, případně soudce mohli zastavit trestní stíhání a věc tak nemusela dojít k soudu. Nazýváme to tzv. odklony, kdy tyto odklony podle trestního řádu máme tři. Jednak to je podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání.

Můžete tyto odklony více popsat?

Popíšu to druhé jmenované, i když podmínky jsou u všech totožné nebo hodně podobné. U podmíněného zastavení trestního stíhání musí být splněny určité podmínky, a to: pachatel se dozná k trestnému činu a sám chce, aby to skončilo bez soudu. Pachatel musí nahradit veškerou škodu, kterou způsobil, nebo se zavázat, jakým způsobem tuto škodu uhradí. S tímto musí souhlasit státní zástupce, případně soudce. Státní zástupce většinou vychází z trestního rejstříku, tedy z minulosti pachatele. Nemělo by dojít k tomu, že odklon dostane pachatel, který má záznam v trestním rejstříku, ale je to na posouzení státního zástupce. Doznání je relativně jednoduchá věc, ale pro někoho je to velký problém. Pokud se k činu člověk dozná, tak je tato podmínka splněna. Pachatel sám musí chtít, protože vždy má právo

se hájit před soudem. Říct, že to bylo jinak, doložit důkazy atd. Pachatel se v návaznosti na toto svého práva vzdává a v podstatě tím říká, že to, co říká policie, je pravda a on s tím souhlasí. To znamená, že pachatel musí sám chtít, nikoli poškozený. Souhlas poškozeného je u narovnání. Pokud pachatel splní všechny jmenované podmínky, tak má splněno pro případný odklon.

Můžete blíže popsat, jak funguje náhrada škody pachatele vůči poškozenému v rámci odklonu?

Škodu buďto pachatel uhradí jednorázově, a když ne, tak musí být sepsána dohoda, kterou jsme psávali my, pracovníci na probační službě. Často se to dělo v rámci mediaci, kdy se společně sešel pachatel s poškozeným. Pomocí mediátora se řešila konkrétní situace a diskutovalo se o okolnostech činu až po výsledek dohody, vyřešení škody, případně samotnou omluvu. Mohlo být zde i domluveno, kdy škoda bude uhrazena, tzv. určení určitého časového intervalu, což státnímu zástupci stačilo. Když byly tyto podmínky splněny, tak mohl státní zástupce, případně soudce vydat usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, kde byla určená zkušební doba. V rámci toho mohli být i nějaké další povinnosti, omezení a podobně. Ve výsledku zde byla pro pachatele výhoda v tom, že nemusel k soudu, nemusel platit soudní poplatky a zůstal mu čistý trestní rejstřík, což je pro mnoho lidí to nejdůležitější. Pro poškozeného výhoda v tom, že v podstatě kromě toho, že ví, co se v trestním řízení děje a proč se to děje, tak pokud mu vznikla nějaká škoda, tak je tam největší jistota, že dostane peníze. Je zde přesný časový harmonogram a pachatel je motivován k tomu, aby danou částku uhradil. Pokud pachatel tak neučiní, tak tím poruší podmínky odklonu a půjde před soud.

V čem je mediaci v trestním řízení specifická?

Určitě neprobíhá mediací tolik, kolik by bylo vhodné. Obavy z ní bylo někdy vidět u stran sporu, advokátů, OČTŘ, a nakonec i u některých probačních úředníků. Pro některé lidi je to nepříjemné, protože v jedné místnosti sedí mediátor spolu s pachatelem a poškozeným a ne každý si na tuto situaci troufne. Je to složité na domluvu s policií, státním zástupcem, aby na tuto možnost přistoupili, protože je pro ně důležité, aby daná věc probíhala rychle z důvodu například lhůt ve zkráceném řízení a podobně. Kdy mediaci pro ně může být určité zdržování.

Jak se k práci probačního úředníka a mediátora můžu dostat?

Každý probační úředník musí projít kvalifikačním kurzem, protože i když nastupuje na funkci probačního úředníka, tak je probační asistent a teprve absolvováním ročního kvalifikačního kurzu a zvládnutím zkoušek je z něj probační úředník. V rámci toho kurzu je i výcvik přímo na mediaci, ale mediátorem se člověk nestane. Jelikož mě to bavilo a vnímal jsem, že to, co proběhlo na kvalifikačním kurzu nebylo dostatečné, tak jsem si následně dodělal kurz pod Asociací Mediátorů České republiky a začal jsem se mediací věnovat i v civilním řízení, občanskoprávní spory, často rozvody, sousedské spory, firemní finance a podobně. Udělal jsem také zkoušky pod ministerstvem spravedlnosti a díky tomu jsem zapsaný na seznamu mediátorů, takže přestože již nejsem probační úředník a nedělám mediaci v trestním řízení, tak dále funguji jako zapsaný mediátor, takže se na mě obrazejí ze soudu nebo mi volají lidé s tím, že by chtěli pomoci.

Jaký je rozdíl mezi civilní a trestní mediací?

Rozdíl mezi mediací civilní a trestní je v tom, že u mediace civilní více funguje princip rovnosti. Mediátor je nestranný člověk, který ke všem přistupuje stejně. U mediace trestní nelze nevnímat, že na jedné straně je pachatel, na druhé straně poškozený a role jsou jasně dané. Já jim zajistím stejný prostor a podobně, ale je to o tom, že na dané osoby je obecně nahlíženo tak, že jeden je ten „špatný“ a ten druhý „dobrý“, i když v realu to tak rozhodně vždycky není. I když někomu pachatel ublížil, tak ten druhý ho mohl vyprovokovat a tak dále. Pak je rozdíl dán tím, že v trestní mediaci není takový časový prostor. Často se řešily například dopravní nehody, což bylo relativně jednoduché téma.

Můžete téma dopravních nehod více rozebrat?

U dopravní nehod jsou v podstatě podmínky pro odklon splněny vždy, kdy mluvíme o klasických dopravních nehodách a pachatel se doznává. Je tedy splněno doznání, náhrada škody plyne z povinného ručení, které má sjednané řidič. Pojišťovna má povinnost uhradit veškerou způsobenou škodu. Pachatel chce odklon a státní zástupce s tím nemusí mít taktéž problém, pokud pachatel nemá nějaký vážný čin v kartě řidiče. V podstatě se dá říci, že je zbytečné, aby tyto dopravní nehody probíhaly u mediátora, nicméně dá se říci, že pro moji praxi největší čísla měly právě dopravní nehody, kdy to bylo samozřejmě díky nastavené spolupráci s OČTŘ. Pravý důvod, proč tato věc nakonec skončila u mediátora, byla taková, že státní zástupce chtěl, aby byla ošetřena veškerá škoda. Pojišťovna sice hradí vše, ale jsou i věci, které nehradí. Lidé často nevědí, co všechno musí

pojišťovna v rámci povinného ručení hradit. O co si jako poškozený neřeknete, tak to nedostanete. Patří sem bolestné, které určí lékař. Dále ušlá mzda u zaměstnavatele a přímá škoda, což znamená vše, co se vám při autonehodě zničí. Například brýle, oblečení, mobilní telefon atd. A také sem patří náklady na léčení, což často lidé nevědí. A to je o tom, že pojišťovna musí hradit až deset let po dopravní nehodě náklady, které souvisejí s dopravní nehodou. Např. to, že musíte jezdit na kontroly k lékaři, jízda k němu, parkovné, doplácení léků, cesta do lázní. Když si o to člověk neřekne, tak to nedostane. I tak však může zůstat nějaká škoda neuhrzená. Tady například můžeme vidět smysl mediace vůči tomuto tématu. Pojišťovna například neřeší to, že jste mohli mít zarezervovanou nějakou dovolenou a ze zdravotních důvodů v důsledku dopravní nehody na ni nemůžete. Dále neřeší to, že se o vás musí starat například někdo z blízké rodiny, který si z toho důvodu musel zrušit noční směny a rodina má tak nižší příjmy, než by měla normálně. Poškození v tomto případě mají jedinou možnost, a to buďto se domluvit s pachatelem, nebo tyto peníze po něm požadovat, a v případě, když se nedomluví, tak žalovat jej přes soud. Nicméně nejprve poškozený musí žalovat pojišťovnu a mít rozsudek, že pojišťovna danou věc neuhradí, nemusí hradit, a teprve poté může žalovat pachatele. Soud následně uzná, jestli pachatel musí danou újmu uhradit a případně jakou částkou. Ten, kdo v civilu neuspěje, tak hradí veškeré náklady spojené s trestním řízením, advokáty atd.

Z jakého důvodu by měla být dopravní nehoda řešena před mediátorem?

U dopravních nehod státní zástupce také chce, aby zde opět zazněla omluva a byla vyjádřena lítost. A taktéž, aby ten, kdo dopravní nehodu způsobil, nabídl něco navíc nad rámec plnění povinností pojišťovny. To bývalo součástí každé dohody, kdy pachatel mohl nabídnou nějakou finanční částku poškozenému, kdy účelem není to, aby na tom poškozený zbohatl, ale aby se případně u výdajů, které musel vynaložit, dostal na nulu. Když například srazíme strom, tak je to přestupek, kde můžete dostat pokutu v nějaké výši, ale když srazíte člověka a skončí daná věc odklonem, tak v podstatě nemusíte hradit nic, protože vše hradí pojišťovna a finanční postih zde není. Takže případná nabídka finanční částky ze strany řidiče, který dopravní nehodu způsobil, je i symbolem uvědomění si, že někomu ublížil a něco zavinil.

Zažil jste například i nějakou smrtelnou nehodu, kterou jste musel řešit?

Smrtelnou nehodu jsem zažil pouze jednu, bylo to velmi emotivně silné. Musel jsem si to vše připravit, aby to dané osoby emocionálně zvládaly. Bylo dojemné, když v některých případech poškození utěšovali pachatele, protože ten na tom byl psychicky mnohdy hůř, protože nemohl unést vědomí, že někomu způsobili takovou bolest. Pokud to byl člověk s emocemi, tak ho daná situace hodně zasáhla. Byla to v podstatě taková psychoterapie pro obě strany, kde se zde bavíme již o jednom z nejnáročnějších témat. Musíte počítat s velkými negativními emocemi od poškozených atd.

Můžete blíže popsat alternativní tresty? Který trest je nejrozšířenější?

Mezi nejčastější alternativní tresty patří obecně prospěšné práce, u nichž je důležité předjednání z důvodu toho, aby tento trest dostal člověk, který je schopen, ochoten a zdravotně způsobilý si trest odpracovat. Soud za nesplnění každé hodiny obecně prospěšných prací uloží pachateli jeden den trestu. Člověk si danou věc musí odpracovat pro nějakou státní organizaci nebo nestátní neziskovou organizaci. V současné době je tam myslím i dovětek, že si to může odpracovat pro nějakou soukromou firmu, ale pro veřejné účely. Musí si věc odpracovat nejpozději v roční lhůtě od nařízení. Výhoda tohoto spočívá v tom, že člověk nemusí do vězení, může dál vydělávat peníze, nepřijde o rodinu, může současně platit dluhy, které má atd. Také věc může velmi rychle odpracovat, například během měsíce. Jakmile věc odpracuje, tak se mu daný čin maže z rejstříku trestů. V opisu rejstříku věc zůstane, avšak z výpisu se věc maže. Veškeré dohledy, které jsou prováděny, to je zhruba stejně, co se týče počtu případů, většinou podmíněčné tresty s dohledem. Pro upřesnění, podmíněně odložený trest odnětí svobody spadá do kompetence probační služby, jenom když je zde uložený dohled. Pak podmíněné propuštění z výkonu trestu – opět s dohledem. Náhrada vazby s dohledem. Vše je víceméně podobné s tím, že je to o osobním kontaktu s pachatelem, který musí docházet na středisko v určených intervalech. Sepisuje se probační plán, pachatel musí dokládat, jak a kde pracuje, že hradí náhradu škody, že splní všechny povinnosti, které mu soud určí, což může být například zákaz požívání alkoholu, drog – přímo na středisku se provádějí močové testy, dále se kontroluje, zda dochází k určitým doktorům. V rámci tohoto je i kontakt s poškozeným a obětí trestného činu, co ona potřebuje, komunikuje se s rodinou, jezdí se do místa bydliště a všechno, co je potřeba, například u dětí ve školách. Komunikuje se s OPSPODEM atd.

Můžete blíže popsat trest domácího vězení?

Jde o poměrně velké omezení osobní svobody a z toho důvodu je na tento trest pohlíženo jako na druhý nepřísnější. Trest domácího vězení musí být vždy předjednan, protože také záleží na tom, kde pachatel pracuje, jestli dělá na směny, jestli je doma. Nemá smysl dávat tento trest člověku, který je doma jen o víkendu a jinak jezdí například na pracovní cesty nebo má každý den jiné směny. Také se rozhoduje v závislosti na tom, kde například bydlí. Opět nedává smysl tento trest udělit například osobě, která bydlí na ubytovně nebo žije v domě spolu s rodinou, kterou by to mohlo nějakým způsobem obtěžovat, a tím pádem by to byl trest spíše pro ni. Nebo kdyby měl pachatel rodinu například fyzicky týrat atd. Všechny tyto skutečnosti se musí probrat a zvážit. Probační úředník soudci doporučí hodiny, odkdy dokdy bude nařízeno pachateli se zdržovat doma. Časy, kdy se vrátí z práce a opět do práce. O víkendu záleží na situaci, například pokud si potřebuje nakoupit nebo pokud je věřící a potřebuje do kostela atd. Soud tyto časy tedy nařídí a pachatel je musí dodržovat, kdy kontrolu nad tímto dodržováním provádí probační úředník. Věc se hlídá nárazovými kontrolami v rámci doby, kdy by pachatel měl být doma. Když šel trest poprvé do praxe, tak to byl velký problém, protože soudci jej nechtěli ukládat, protože pro ně nebyla dostačující kontrola prováděná probačními úředníky, tím pádem řešením byly elektronické náramky, které jsou však finančně náročné. Po jejich zavedení se tresty rozjely více. Náramky byly nastavené na dva signální principy. Jednak se do místnosti nebo doprostřed prostoru dala krabička, kde se nastavilo pásmo, kde se pachatel může zdržovat. V případě, že jej dotyčný opustil, zařízení vyslalo signál do kontrolního střediska. Další spojení šlo přes GPS satelit, který osobu kontroloval neustále. Účel spočíval v tom, aby se pachatel například nepřibližoval k osobě, k níž má přístup zakázaný. Osoba pak například mohla být kontaktována SMS zprávou, že je v ohrožení, a mohla být varována atd. Dále existoval například speciální mobil, který spočíval v tom, že když měl pachatel zákaz požívání alkoholu, tak mu probační úředník zavolaal a on musel na kameru do telefonu na určitý bod fouknout a telefon tak detekoval, zda je dotyčný pod vlivem alkoholu. Bohužel tyto náramky byly postupně odstaveny a nyní se připravuje zavedení jiného druhu elektronických náramků.

Můžete něco říct k trestu zákazu vstupu na sportovní a kulturní akce?

Trest zákazu vstupu na sportovní a kulturní akce byl u nás velmi ojedinělý trest, kdy za mou kariéru jsem řešil pouze jednu kauzu. Jednalo se o dva kluky, fanoušky Baníku, kteří se někde na stadionu porvali, byli z našeho okresu a dostali trest zákazu vstupu na fotbalové zápasy konané pod nějakou českou fotbalovou asociací. V dané věci byla nutná spolupráce s policií. V tomto případě jsme se domluvili tak, že v poločase se tito dva kluci měli dostavit na služebnu v Kroměříži, zde se podepsali a zase mohli odejít. Problém byl v tom, že v té době asi tři televize vysílaly fotbalové zápasy a až v týdnu se domlouvalo, kdo bude od pátku do pondělka hrát před televizí. Já jsem dané informace dále poskytoval policistům na služebně a informoval ty odsouzené, kdy se mají na služebnu dostavit. Dále s tímto trestem nemám bližší zkušenosti.

Je něco, co Vám na Vaší práci nebylo sympatické?

Vždycky by se něco našlo. Obecně zdlouhavost trestního řízení, administrativa a lidský faktor. S některými lidmi se mnohdy nedalo domluvit. Např. někdy právníci měli až přílišnou tendenci hnát věci až k soudu, přestože by mnohem rychlejší a pro jejich klienty i často výhodnější bylo jít do odklonu.

Tak tímto bych Vám chtěla poděkovat za to, že jste si na mě našel čas a zároveň za to, že jste mi byl ochoten odpovědět na výše uvedené otázky. Tímto jsem Vám moc vděčná a děkuji.